

Vilniaus universitetas

Filosofijos fakultetas

Psichologijos institutas

Saulė Čerlinskaitė

Teisės psichologijos studijų programa

Magistro darbas

Studentų psichopatijos bruožų ir nuostatų į homoseksualumą sąsajos

Darbo vadovė: prof. dr. Ilona Laurinaitytė

Vilnius 2024

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY	4
SVARBIAUSIOS SĄVOKOS	5
PRATARMĖ.....	6
1. ĮVADAS	8
1.1 Homoseksualių asmenų patiriamos problemos	8
1.2 Homofobijos samprata ir vertinimas	9
1.3 Kultūriniai, lyties bei amžiaus skirtumai požiūryje į homoseksualumą.....	11
1.4 Psichopatijos samprata ir vertinimas	13
1.5 Psichopatijos ir homofobijos ryšys.....	15
1.6 Tyrimo tikslas, klausimai ir uždaviniai.....	17
2. METODIKA	18
2.1 Tyrimo dalyviai.	18
2.2 Tyrimo instrumentai	19
2.3 Tyrimo eiga	22
2.4 Duomenų analizė.....	22
3. TYRIMO REZULTATAI	23
3.1 Aprašomoji skalių statistika ir palyginimai tarp socialinių demografinių grupių.....	23
3.2 Tyrimo dalyvių amžiaus, HS ir subskalių, TriPM bruožų, situacijų apie homoseksualų asmenį vertinimo bei mokymų trūkumo ir reikalingumo sąsajos	31
3.3 Homofobiškumo prognoziniai veiksniai	32
4. REZULTATŲ APTARIMAS.....	35
IŠVADOS.....	38
LITERATŪRA	39
PRIEDAI	48
1 priedas. Homofobijos skalės faktorinės analizės rezultatai	48
2 priedas. Anketos klausimai ir stimulinė medžiaga tyrimo dalyviams.....	49
3 priedas. Informuoto sutikimo forma	52
4 priedas. Asimetrijos ir eksceso koeficientai.....	53

SANTRAUKA

Čerlinskaitė, S. (2024). Studentų psichopatijos bruožų ir nuostatų į homoseksualumą sąsajos. Magistro baigiamasis darbas. Vilnius: Vilniaus universitetas. 53 p.

Įvairiose šalyse priešiškus ir diskriminacija seksualinių mažumų atžvilgiu yra vis dar gana paplitęs reiškinys. Šiuo darbu siekiama nustatyti, kaip yra susiję studentų nuostatos į homoseksualumą ir jų psichopatijos bruožai. Tyrimas atliktas naudojantis Homofobijos skale (HS; Wright et al., 1999) ir Triarchinės psichopatijos klausimynu (TriPM; Patrick et al., 2009). Taip pat buvo vertintas požiūris į nuo neapykantos nusikaltimo nukentėjusį asmenį, pateikiant tyrėjos sugalvotą istoriją. Viso tyrime dalyvavo 168 studentai (37 vyrai ir 131 moteris), kurių amžius svyravo nuo 18 iki 30 metų ($M = 21,84$, $SD = 2,46$). Gauti rezultatai atskleidė, kad psichopatijos bruožai ir homofobija yra susiję. Be to, nustatyta, kad homofobija ir psichopatijos bruožai yra labiau išreikšti studentų vyrų imtyje. Homofobiškumą statistiškai reikšmingai prognozavo lytis bei psichopatijos piktybiškumo bruožas. Be to, nustatytas mokymų apie homoseksualių individų ypatybes trūkumas ir poreikis. Tiek mokymų trūkumas, tiek reikalingumas buvo neigiamai statistiškai reikšmingai susiję su homofobija. Bendrai tyrimo rezultatai parodo, kad tam tikrų psichopatijos bruožų pasireiškimas gali prisidėti prie neigiamų nuostatų homoseksualių individų atžvilgiu.

Raktiniai žodžiai: homoseksualumas, homoseksualūs asmenys, homofobija, psichopatijos bruožai.

SUMMARY

Čerlinskaitė, S. (2024). Relationship between psychopathy traits and attitudes towards homosexuality in a student sample. Master's thesis. Vilnius: Vilnius University. p. 53

Hostility and discrimination against sexual minorities is still a relatively common occurrence in various countries. The purpose of this study is to find out how students' attitudes towards homosexuality and their psychopathy traits are related. The study was conducted using the Homophobia scale (HS; Wright et al., 1999) and the Triarchic Psychopathy Measure (TriPM; Patrick et al., 2009). Attitudes towards a victim of a hate crime were also assessed by presenting a story created by the author. 168 students (37 males and 131 females) participated in the study, age ranging from 18 to 30 years ($M = 21.84$, $SD = 2.46$). The obtained results revealed that psychopathy traits and homophobia are related. In addition, homophobia and psychopathy traits were found to be more pronounced in the sample of male students. Homophobia was statistically significantly predicted by gender and the psychopathy trait meanness. Additionally, both lack and need for education on the characteristics of homosexual individuals were identified. Both lack and need for education were negatively statistically significantly related to homophobia. Overall, the results of the study show that manifestation of certain psychopathy traits can contribute to negative attitudes towards homosexual individuals.

Key words: homosexuality, homosexual people, homophobia, psychopathy traits.

SVARBIAUSIOS SĄVOKOS

- Homofobija** – išankstinis nusistatymas bei neigiamos stereotipinės nuostatos homoseksualumo ir (ar) homoseksualių asmenų atžvilgiu (Baltrušaitytė ir Januškevičiūtė, 2023).
- Homoseksualumas** – seksualinė orientacija, apibrėžianti asmens romantinį, emocinį ir (ar) seksualinį potraukį tarp tos pačios lyties asmenų (Baltrušaitytė ir Januškevičiūtė, 2023).
- Homoseksualus asmuo** – jaučiantis romantinį, emocinį ir (ar) seksualinį potraukį (daugiausia) tos pačios lyties asmenims (Baltrušaitytė ir Januškevičiūtė, 2023). Gėjus – homoseksualus vyras; lesbietė – homoseksuali moteris.
- LGBTQ+ bendruomenė** – lesbietės, gėjai, biseksualūs, translyčiai ir kvestionuojantys asmenys (Baltrušaitytė ir Januškevičiūtė, 2023). Sąvokų žodinėlio sudarytojos pamini, jog pliusas (+) žymi nebaigtinį tapatybių spektrą. (Iš tiesų, santrumpa išplėsta ir dabar rašoma LGBTQIA+). Šiame darbe santrumpa taip pat vartojama paprastesniam ir greitesniam įvairių seksualinių orientacijų bei lytinių tapatybių asmenų grupės įvardijimui.
- Psichopatija** – priskiriama psichopatologijai, o psichopatiškumu pasižymintys asmenys išsiskiria specifiskais emociniais, tarpasmeniniais trūkumais (Patrick et al., 2009).
- Psichopatijos bruožai** – psichopatijos fenotipiniai konstruktai; asmenybės charakteristikos, atspindinčios emocinius, tarpasmeninius ir elgesio ypatumus (Patrick et al., 2009).

PRATARMĖ

Mūsų visuomenėje egzistuoja socialinė distancija tam tikrų grupių atžvilgiu ir problemos dydį patvirtina tyrimų duomenys. Frėjutė-Rakauskienė bei Grumodas (2024) pristatė tyrimo, kurio tikslas buvo išsiaiškinti visuomenės suvokimą apie įvairias socialines grupes Lietuvoje, rezultatus. Šio tyrimo metu buvo pateikti klausimai apie požiūrį į etnines, religines, migrantų ir kitas socialines grupes, tarp kurių buvo ir klausimai apie homoseksualius asmenis. Rezultatai parodė, kad net 54 proc. respondentų išreiškė nenorą gyventi šalia homoseksualių asmenų, o 40 proc. teigė, kad nenorėtų su jais kartu dirbti. Šiuo atveju galima kalbėti apie tam tikras homofobijos apraiškas, kurios apibrėžiamos kaip neigiamos nuostatos apie homoseksualius žmones ir homoseksualumą, galinčios pasireikšti diskriminacija, priešišku elgesiu ar neapykantos nusikaltimais (Chandler & Munday, 2011).

Homoseksualūs žmonės Lietuvoje susiduria su diskriminacija įvairiomis formomis. Neretai neapykanta prieš homoseksualius individus motyvuoti nusikaltimai būna kvalifikuojami kaip viešosios tvarkos pažeidimai, o neapykantos motyvas pradedamas tirti tik apie tai pradėjus kalbėti žiniasklaidai ir nevyriausybinėms organizacijoms. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos užsakymu atlikto tyrimo apie neapykantos nusikaltimų paliečiamas grupes rezultatai (2019) parodė, kad Lietuvos įvairių bendruomenių atstovai, tarp jų ir LGBTQ+, dažnai patiria neapykantos kurstymą, neapykanta motyvuotą priekabiavimą gatvėje, kartais ir fizinį smurtą, o apie incidentus retai praneša teisėsaugos institucijoms. Taigi, kaip nurodoma Žmogaus teisių stebėjimo instituto apžvalgoje (2020), oficialiai užregistruojami neapykantos nusikaltimai neatspindi tikrovės.

1973 m. iš Psichikos sutrikimų diagnostinio ir statistinio vadovo (angl. *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*, sutr. DSM-III) buvo panaikinta diagnozė „homoseksualumas“ (Drescher, 2015). O'Donohue bei Caselles (1993) aprašo netrukus po to įvykusius reikšmingus pokyčius ir moksliniuose tyrimuose. Užuot sutelkę dėmesį į homoseksualumo „etiologiją“ bei „gydymą“, tyrėjai pradėjo kreipti dėmesį į tai, kad neigiamas požiūris į homoseksualius individus, o ne pats homoseksualumas, yra daugelio sunkumų, su kuriais susiduria asmenys, turintys seksualinių ar romantiškų jausmų tos pačios lyties atstovams, priežastis (Smith, 1971). Taigi, šie empiriniai tyrimai daugiausiai buvo skirti tirti nehomoseksualių individų požiūrį į homoseksualius asmenis, ypač akcentuojant asmenų, turinčių neigiamas nuostatas homoseksualių žmonių atžvilgiu, psichologines savybes (O'Donohue & Caselles, 1993).

Kovoti su žmonių išankstinėmis nuostatomis gali padėti įvairios priemonės. Prieš tai svarbus žingsnis yra išsiaiškinti, kokie būtent žmonės yra labiau linkę pritarti tokioms pažiūroms. Remiantis tyrimuose pateikiamu jaunesnių asmenų skirtingu požiūriu į seksualines mažumas (Martino, 2019),

šiam tyrimui pagrindinis dėmesys skiriamas studentų imčiai. Konkrečiai tiriama psichopatijos bruožų įtaka neigiamoms nuostatomis, diskriminaciniam elgesiui homoseksualių individų atžvilgiu. Nagrinėjant mokslinę literatūrą matyti, jog homofobijos bei psichopatijos temoms atskirai yra skirta itin daug dėmesio, tačiau ryšiui tarp šių dviejų konstruktyvų nustatyti tyrimų atlikta mažai (Kay & Dimakis, 2024). Lietuvoje tokių tyrimų rasti nepavyko, tad nėra aišku, kaip psichopatijos bruožai siejasi su neigiamomis nuostatomis homoseksualių žmonių bei paties homoseksualumo atžvilgiu. Išsiaiškinus tai bus galima taikyti tikslingesnes intervencijas šių problemų sprendimui.

Padėka. Norėčiau padėkoti darbo vadovei prof. dr. Ilonai Laurinaitytei už skirtą laiką, svarbias įžvalgas bei palaikymą rašant darbą. Taip pat tyrimo dalyviams, kurių atsakymai buvo svarbiausias indėlis šiame tyrimo.

1. ĮVADAS

1.1 Homoseksualių asmenų patiriamos problemos

Šiuo metu galėtų atrodyti, jog neigiamų nuostatų į homoseksualius asmenis ar tos pačios lyties poras mažėja. Vis dėlto lesbietės, gėjai ir jų partneriai vis dar susiduria su nepalankiais jų atžvilgiu kitų žmonių įsitikinimais, kurie gali sukelti daug problemų (Poushter & Kent, 2020). Meyer (2003) aprašė mažumų patiriamą stresą, kuris yra išskirtinis. Nuolatinis stresas, kylantis iš priklausymo stigmatizuotai socialinei kategorijai ir jo poveikis, anot šio autoriaus, yra daug labiau traumuojantis nei bendro kasdienio gyvenimo stresas. Psichosocialinei homoseksualių bei biseksualių asmenų sveikatai ir gerovei šis stresas turi neigiamą poveikį (Meyer, 2003). Naujausi tyrimai (Amodeo et al., 2018; Pralat, 2021) taip pat patvirtina šį teiginį.

Homoseksualūs asmenys taip pat neretai susiduria su neapykantos kurstymu, kalba ar neapykantos nusikaltimais. Neapykantos nusikaltimai – tai veikos, nukreiptos prieš asmenį ar asmenų grupę dėl jų išskirtinių bruožų (Navickienė ir Miliūnė, 2020). Šie nusikaltimai iš kitų išsiskiria dėl savo neapykantos motyvo. Neapykantos nusikaltimai gali būti susieti su tokiais bruožais kaip rasė, tautybė, lytis, seksualinė orientacija, socialinė padėtis ir kitos aukos savybės. Neapykantos nusikaltimai dažniausiai yra skirstomi į dvi kategorijas (Normantaitė, 2017): 1) neapykantos kalbą, kai diskriminacija išreiškiama pasitelkiant kalbines priemones (raštu ar žodžiu); 2) kitus neapykantos nusikaltimus (pvz., fizinis smurtas, nusikaltimai nuosavybei). 2019 m. Lietuvoje iš užregistruotų 28 neapykantos kurstymo atvejų, 11 iš jų buvo nukreipti prieš LGBTQ+ bendruomenę (Mikša ir kt., 2020). Ne visi neapykantos nusikaltimų ir neapykantos kurstymo atvejai pasiekia teisėsaugos institucijas ir patenka į oficialią statistiką (Europos žmogaus teisių fondas, 2020). Daugelis žmonių apie atvejus praneša skirtingoms institucijoms. Dažnai neapykantos nusikaltimai priskiriami viešosios tvarkos pažeidimams, nepaisant to, kad neapykantos motyvo buvimas būna aiškus. Galimai ši problema yra iškreipianti tikrąją situaciją Lietuvoje (Normantaitė, 2017). Taigi, oficialūs skaičiai neatspindi visos tiesos (Kriščiūnaitė, 2020), o taip pat egzistuoja situacijos, kai teisėsaugos pareigūnai nusikaltimų tyrimus vykdo ne taip nuodugniai, jei jų auka yra homoseksualus asmuo (Lyonga, 2021).

Tyrimų rezultatai rodo, kad neapykantos nusikaltimų aukų patiriamas stresas, nusikaltimo aukos patirtis, artimųjų atstūmimas dėl seksualinės orientacijos, susidūrimas su homofobija, padidina depresijos simptomų tikimybę (Jaspal et al., 2019). Iš tiesų mintys apie savižudybę ir nerimo sutrikimai yra homoseksualiems asmenims dažnai pasitaikančios psichikos sveikatos problemos (Stoloff et al., 2013). Homofobijos pasireiškimas artimoje socialinėje homoseksualių individų aplinkoje gali turėti neigiamos įtakos seksualinės tapatybės raidai (Breakwell & Jaspal, 2021), taip pat tai gali neigiamai

veikti jų vidinę emocinę būseną (Marzetti, Mcdaid & O'Connor, 2022). Be to, priešiška aplinka gali atgrasyti homoseksualius asmenis nuo atsiskleidimo (angl. *coming out*) (Jaspal & Siraj, 2011).

Gėjų bei lesbiečių stigmatizavimas gajus visame pasaulyje, todėl svarbu apie šią problemą kalbėti viešai. Nepaisant tam tikros visuomenės požiūrio į homoseksualumą pažangos, asmenys ir toliau susiduria su dideliais iššūkiais, kylančiais dėl nuolatinio stigmatizavimo. Gilinimasis į homofobijos konstrukta atskleidžia, su kokiais sunkumais susiduria diskriminaciją patiriantys žmonės. Anot Haddock ir Zanna (1993) eksperimentinio tyrimo rezultatų, išankstiniai nusistatymai prisideda prie diskriminacinio elgesio prieš LGBTQ+ asmenis. Sprendžiant įvardintas problemas reikalingas daugialypis požiūris, įskaitant socialines kampanijas, teisines reformas, remiančią socialinę politiką. Tai galėtų paskatinti visuomenę būti labiau priimančia.

1.2 Homofobijos samprata ir vertinimas

Homofobijos sąvoką pasiūlė Weinberg (1972), kuris ją ir apibrėžė kaip baimę suartėti su homoseksualiais vyrais ir moterimis. Metams bėgant homofobijos apibūdinimas evoliucionavo ir šiais laikais jis apibūdina platų ir įvairų neigiamų nuostatų į homoseksualumą spektrą. Cook-Daniels (1998) apibrėžia homofobiją kaip baimę ir (arba) neapykantą homoseksualiems žmonėms. Anot Lyonga (2021), galima teigti, jog šis terminas yra ypač lankstus bei vis dar besikeičiantis.

Fyfe (1983) homofobiją apibrėžė kaip bet kokią neigiamą reakciją ir neigiamą požiūrį į homoseksualius žmones ir išskyrė trys lygmenis, kuriais šis konstruktas gali veikti: 1) kultūrinė homofobija, kuri siekia išlaikyti tradicinius lytinius vaidmenis ir skirtumus tarp jų; 2) požiūrio homofobija, kuri yra neigiamų nuostatų į homoseksualius individus visuma; 3) homofobija kaip asmenybės dimensija. Asmeninė arba internalizuota homofobija – tai paties homoseksualaus ar biseksualaus asmens neigiamų stereotipų apie savo seksualinę tapatybę laikymasis (Herek, Gillis & Cogan, 2009). O'Donohue ir Caselles (1993) pasiūlė homofobijos modelį, susidedantį iš trijų dalių. Jame teigiama, kad kognityviniai, emociniai ir elgesio komponentai gali sąveikauti skirtingai, atsižvelgiant į įvairias situacijas, susijusias su homoseksualumu. Autoriai kritikavo tuo metu egzistuojančias skales teigdami, jog jos pilnai neapima homofobijos konstrukto. Remdamiesi šiuo modeliu Wright, Adams bei Bernat (1999) sukūrė Homofobijos skalę (angl. *Homophobia scale*) ir savo tyrimu autoriai bandė išsiaiškinti ar asmenys, kurie nurodo apie neigiamas mintis ir (arba) emocijas apie gėjus ir lesbietes, taip pat nurodo ir neigiamą elgesį (vengimą ar agresiją) jų atžvilgiu. Išsiskyrė trys faktoriai: Elgesys/Neigiamas emocingumas (angl. *Behavior/Negative Affect*), Emocinė/Elgesio agresija (angl. *Affect/Behavioral Aggression*) ir Kognityvinis negatyvumas (angl. *Cognitive*

Negativism). Pirmasis faktorius vertina neigiamas emocijas ir vengiantį elgesį, antrasis vertina neigiamas emocijas ir agresyvų elgesį, o trečiasis neigiamą požiūrį, mintis (pavyzdžiui, nepritarimas tos pačios lyties santuokai). Anot Ciocca ir kolegų (2015), Homofobijos skalė yra viena labiausiai pagrįstų savistatos skalių, kalbant apie homofobiją. Ji apima šio konstrukto platų spektrą.

Lyonga (2021) sukūrė sistemą, kurią galima taikyti homofobijos konstrukto suskirstymui ir matavimui. Ši sistema identifikuoja skirtingas, tačiau tarpusavyje susijusias, neigiamas nuostatas gėjų ir lesbiečių atžvilgiu (Lyonga, 2021). Modelyje išskiriami septyni homofobijos tipai¹: radikaloji, draudžiamoji, neigiančioji, vengiančioji, ligotumo, apribotų teisių ir užslėpta homofobija. *Radikaloji* (angl. *radical*) homofobija apima raginimą smurtauti, smurtavimą prieš homoseksualius asmenis arba panašius ekstremalius veiksmus. *Draudžiamoji* (angl. *prohibitionist*) homofobija susijusi su homoseksualumo draudimu arba pasmerkimu, tačiau jokie fiziniai smurtiniai veiksmai nenaudojami tiems draudimams palaikyti. Čia įeina institucinė (angl. *institutional*) homofobija (įstatymais, taisyklėmis pagrįstas homoseksualumo pasmerkimas) ir kultūrinė (angl. *cultural*) homofobija (socialinių normų ir kultūrinių vertybių nustatyti draudimai) (Blumenfeld, 1992, cit. iš Lyonga, 2021). *Neigiančioji* (angl. *denialist*) homofobija atsisako pripažinti, kad homoseksualumas egzistuoja arba, kad homoseksualumas yra įgimtas. *Vengiančioji* (angl. *avoidance*) homofobija – tai fizinio kontakto ir bendravimo su homoseksualiais žmonėmis vengimas. Žmonėms, kurių nuostatos atspindi *ligotumo* (angl. *morbidity*) homofobiją būdinga homoseksualumą matyti kaip ligą. *Apribotų teisių* (angl. *tepid*) homofobija pasireiškia, kai visuomenė ar individualus asmuo nėra prieš patį homoseksualumą, tačiau priešinasi naujiems įstatymams kaip, pavyzdžiui, santuokos tarp tos pačios lyties asmenų įteisinimui ar įsivaikinimui. *Užslėptos* (angl. *veiled*) homofobijos kategoriją charakterizuoja slepiamos išankstinės nuostatos. Svarbu tai, jog visos šios formos yra susijusios tarpusavyje, nėra išskiriamos pagal hierarchiją bei gali egzistuoti kartu vienu metu.

Yra autorių teigiančių, jog terminas „fobija“ nelabai tinkamas, nes tai galėtų rodyti psichofiziologinę reakciją (susijusią su tradiciniu klinikiniu fobijos apibrėžimu) (Schiffman et al., 2006). Šiuo metu terminas daugiau skirtas apibūdinti ne baimės jausmą dėl kito žmogaus seksualinės orientacijos, o homoseksualumo stigmą, atvirą priešišumą ir išankstinį nusistatymą homoseksualių asmenų atžvilgiu (Bender, 2016). Šalia būtina paminėti ir heteroseksizmo reiškinį. Jis suprantamas kaip iš visuomenės perimtas įsitikinimas, kad heteroseksualumas yra vienintelis „teisingas“ seksualumo raiškos būdas (Baltrušaitytė ir Januškevičiūtė, 2023). Sąvokos homofobija ir heteroseksizmas nėra analogiškos: homofobija įprastai reiškia individo neigiamas nuostatas homoseksualių asmenų atžvilgiu,

¹ Lyonga (2021) vartoja sąvoką „atspalviai“

tuo tarpu heteroseksizmo sąvoka paprastai vartojama visuomenės lygmens neigiamoms nuostatomis nusakyti ir dėl jų atsiranda seksualinių mažumų diskriminacija (Bender, 2016).

Apibendrinant galima pasakyti, jog homofobija yra sudėtingas ir daugialypis konstruktas. Siekiant išmatuoti ir suprasti neigiamą požiūrį į homoseksualumą, buvo sukurta sistema, įvairūs modeliai bei skalės. Nors dėl homofobijos sąvokos yra diskutuojama, ji tebėra plačiai vartojama išankstiniui nusistatymui ir priešiškamui, homoseksualių individų atžvilgiu, apibūdinti.

1.3 Kultūriniai, lyties bei amžiaus skirtumai požiūryje į homoseksualumą

Skirtingose visuomenėse požiūris į homoseksualumą bei homoseksualius asmenis yra įvairus. Jį gali formuoti skirtinga kultūrinė aplinka, amžius, taip pat lytis ar kiti dalykai, taip pat jų sąveika. Atitinkamai svarbu gilintis į žmonių požiūrį priklausomai nuo minėtų aspektų daromos įtakos individų suvokimui ir išankstinėms nuostatomis.

Remiantis ankstesniais tyrimais, labiausiai homoseksualumui „nepritariama“ tose Europos šalyse, kuriose įstatymai neleidžia tos pačios lyties partneriams tuoktis ir (arba) įsivaikinti (van den Akker et al., 2013). Vadinasi, požiūris į homoseksualius asmenis gali skirtis priklausomai nuo konkrečioje šalyje galiojančių teisės aktų, o visuomenės nuomonė atitinkamai gali keistis priėmus tam tikrą įstatymą. Remiantis 2019 m. Eurobarometro duomenimis, tik apie trečdalį (30 %) Lietuvos piliečių sutinka, kad visoje Europoje turėtų būti leidžiamos tos pačios lyties asmenų santuokos, kai tuo tarpu ES vidurkis yra 69 proc. Šiuo požiūriu Lietuva patenka tarp šalių, kurios labiausiai priešinasi visų santuokų lygybei (Ališauskienė, Pocė, & Tereškinas, 2023).

Kalbant iš biologinės lyties perspektyvos, įvairūs – tiek seniau, tiek šiuo metu atlikti – tyrimai atskleidžia, kad vyrai yra labiau homofobiški nei moterys (Anand, 2016; Loftus, 2001; Nagoshi et al., 2008; Yilmaz et al., 2022). Svarbu paminėti, kad tiek vyrai, tiek moterys yra labiau homofobiški savo lyties atžvilgiu, tai yra, vyrai yra labiau homofobiški gėjų atžvilgiu, o moterys – lesbiečių. (Brown & Henriquez, 2008). Nagoshi su kolegomis (2008) teigia, jog tam įtakos turi tradicinių socialinių normų bei lyties vaidmenų laikymasis. Tyrėjai daro prielaidą, jog kai kurių vyrų nerimas dėl savo vyriškumo stiprėja, kai jie susiduria su netradicinės lyties tapatybės ar netradicinės seksualinės orientacijos žmogumi. Šis susidūrimas skatina ne tik homofobiją, bet ir transfobiją² (Baltrušaitytė ir Januškevičiūtė, 2023). Norton (1997) teigia, kad vyrai bijo vyriškosios lyties „sumoterinimo“ ir kad tai galima padaryti su kiekvienu iš jų. Anot autoriaus, tai suardo tradiciškai aiškų skirtumą tarp „pranašesnio“ vyro ir

² Transfobija - neigiamos nuostatos nukreiptos į asmenis, kurių lytinė tapatybė neatitinka biologinės lyties priskirtos gimimo metu

„prastesnės“ moters. Hamilton (2007) nurodo, kad vyrų išankstinis nusistatymas prieš homoseksualius asmenis yra vyriškumo idealų skatinimas, siekiant išlaikyti dominavimą prieš moteris. Moterų homofobija, galimai, kyla iš noro pakelti savo statusą tarp kitų moterų, kurios nesilaiko tradicinių vaidmenų (Hamilton, 2007). Ši homofobija, anot Hamilton (2007), yra glaudžiai susijusi su lyčių nelygybe.

Yilmaz ir kolegos (2022) tyrimo metu siekė išsiaiškinti homofobinių nuostatų pasireiškimą tarp studentų. Nustatyta, kad beveik pusė tyrime dalyvavusių asmenų (46,7 %) turi neigiamas nuostatas apie homoseksualius asmenis, o vienas iš svarbiausių veiksnių, turinčių įtakos tokioms pažiūroms, buvo lytis, t. y., vaikinių homofobinių nuostatų lygis buvo aukštesnis nei merginų. Martino (2019) tyrime buvo lyginamos nuostatos dvejose amžiaus grupėse: 18 – 30 metų ($M = 19,03$) bei 50 – 70 metų ($M = 58,11$). Vyresni tyrimo dalyviai stipriau išreiškė homofobiškas nuostatas tiek gėjų, tiek lesbiečių atžvilgiu nei jaunesni tyrimo dalyviai. Panašūs tyrimo rezultatai gauti ir ankstesniame Anand (2016) tyrime, kuriame jaunesni tiriamieji (18 – 25 metų), palyginti su vyresniais (45 – 60 metų), turėjo žymiai pozityvesnę požiūrį į homoseksualumą. Wickham su kolegomis (2021) tyrime lygino skirtingų kartų atstovų internalizuotos homofobijos (neigiamų nuostatų į savo paties seksualinę orientaciją) pasireiškimą. Dalyviai buvo LGBTQ+ bendruomenės nariai, iš viso tyrime dalyvavo virš 3 tūkst. asmenų. Internalizuota homofobija buvo mažiausia tarp individų, kurių amžius yra virš 60 metų, o tuo tarpu asmenų nuo 30 iki 40 metų grupėje internalizuotos homofobijos lygis buvo didžiausias. Pažymėtina, jog tai buvo jauniausia karta, įtraukta į tyrimo imtį (Wickham et al., 2021). Taigi jaunesni tyrimo dalyviai turėjo labiau neigiamą požiūrį apie savo seksualinę tapatybę ir buvo labiau linkę laikytis stereotipų.

Taigi nuostatas į homoseksualius asmenis bei homoseksualumą gali formuoti sudėtinga kultūrų, lyties, amžiaus ir įstatyminio konteksto sąveika arba kiekvienas iš šių aspektų atskirai. Tyrimai rodo, kad visuomenės nuomonei įtakos turi teisinė sistema ir ribojantys įstatymai dažnai susiję su didesniu LGBTQ+ asmenų diskriminavimo lygiu. Be to, vyrai yra linkę turėti labiau homofobiškas nuostatas nei moterys. Kalbant apie amžių, aptarti tyrimai rodo, jog vyresni asmenys demonstruoja labiau homofobišką požiūrį, o tai taip pat gali atspindėti kultūrinės normas. Visgi atkreipiant dėmesį į internalizuotą homofobiją galima pasakyti, jog visuomenės spaudimas ir problemiškas santykis su seksualine tapatybe išlieka įvairiose amžiaus grupėse. Apskritai šie dalykai nurodo, kad sprendžiant homofobijos problemą Lietuvoje yra svarbu atsižvelgti į nemažai aspektų.

1.4 Psichopatijos samprata ir vertinimas

Psichopatija, arba psichopatinė asmenybė, tai asmenybės bruožų ir elgesio ypatybių visuma, susijusi su emociniu neįjautrumu bei empatijos trūkumu, impulsyvumu, paviršutinišku žavesiu (Patrick et al., 2009). Psichopatija yra plačiai nagrinėjama psichologijoje. Tyrimų pradėjo daugėti nuo 1941 m., kai tais metais Cleckley savo knygoje „Sveiko proto kaukė“ (angl. *“The Mask of Sanity”*) įvardijo pirminius psichopatams būdingus bruožus. Charakteristikas galima suskirstyti į 3 grupes: pozityvaus prisitaikymo (kai individui būdinga aukštas intelektas, geras socialinis prisitaikymas bei jam nebūdingos neracionalios mintys); elgesio nukrypimo (asmuo pasižymi neatsakingumu, impulsyvumu, asocialiu elgesiu, negebėjimu pasimokyti iš praeities klaidų); emocinio reagavimo ir socialinio ryšio problemų (žmogui būdingas egocentriškumas, negebėjimas mylėti, empatijos nebuvimas, ištikimybės kitam stoka) (Patrick, 2006, cit. iš Patrick, 2018). Cleckley rėmėsi savo tiesiogine patirtimi su psichopatiją turinčiais pacientais. Svarbu suprasti, jog psichopatija apima sunkią patologiją, bet žmogus tarytum slepiasi po kauke. Todėl gali būti sunku tą patologiją pastebėti. Priešingai nei kiti pacientai su psichiatrinėmis ligomis, kurie dažnai susijaudinę, atsiriboję ir sutrikę, psichopatiją turintys asmenys rodo pasitikėjimą savimi, yra socialiai prisitaikę ir panašiai (Patrick et al., 2009). Kad asmuo psichopatas dažniausiai išaiškėja tik per nuolatinį stebėjimą įvairiomis aplinkybėmis. Vėliau daugelis kitų autorių bandė performuluoti Cleckley klinikinius apibūdinimus ir juos panaudoti sukuriant psichopatijos tyrimo metodiką.

Daugelis tyrimų sutelkia dėmesį į psichopatijos ir nusikalstamo elgesio ryšį (Marques, Paulino, & Alho, 2021; Skeem & Cooke, 2010). Nuteistųjų populiacijose dažnai pastebimi psichopatijos bruožai. McCord ir McCord (1964, cit. iš Patrick et al., 2009) analizuodami nusikalsti linkusių asmenų charakteristikas pabrėžė emocinį šaltumą, socialinį atsiskyrimą ir pavojingumą. Autoriai laikėsi nuomonės, jog psichopatijos bruožais pasižymintys asmenys grėsmingose ar frustruojančiose situacijose reaguoja su įniršiu, agresyviai, o ne parodo baimę. Jie psichopatiją suprato kaip žiauraus ir bejausmio kriminalinio elgesio formą.

Forouzan ir Cooke (2005) teigia, kad psichopatijos atžvilgiu yra skirtumų tarp lyčių. Siūlomi keturi pagrindiniai skirtumų pasireiškimo aspektai: elgesio, tarpasmeninių savybių, psichologinių mechanizmų ir skirtingų socialinių normų. Pavyzdžiui, moterys linkusios manipuliuoti flirtavimu, o vyrai sukčiauti; moterų impulsyvumas pasireiškia polinkiu pabėgti, savižala. Kalbant apie nusikalstamą elgesį – vyrų dažniausiai apima smurtą, o moterų – apgavystes. Visgi, jeigu moterys smurtauja, tai dažniausiai pasireiškia per žodinę agresiją. Pasitaiko manipuliacija socialiniais tinklais, bandymai išstumti auką iš bendruomenės (Forouzan & Cooke, 2005). Tuo tarpu vyrų agresija dažniau yra fizinė

(Bailey, 2010). Psichopatiškumo pasireiškimo skirtumai tarp lyčių gali egzistuoti dėl kultūrinių normų, vaikystės patirčių (Wynn, Høiseth, & Pettersen, 2012). Tai gali būti priežastis, kodėl moterims su psichopatija nėra būdingas paviršutiniškas žavesys, grandioziškumas.

Psichopatija dažnai suprantama kaip asmenybės sutrikimas (arba kaip antisocialios asmenybės sutrikimo forma). Jam yra būdinga grupė tam tikrų tarpasmeninių, emocinių, gyvenimo būdo savybių, taip pat asocialių bruožų ir įvairių elgesių derinys (Hare & Neumann, 2009). Asmenys su šiuo sutrikimu yra apgaulinėjantys, dominuojantys, nesugebantys užmegzti stiprių emocinių ryšių su kitais, jiems trūksta kaltės jausmo. Bruožai iš esmės susiję su atsakomybės trūkumu, impulsyvumu ir tai pasireiškia keistu (bet nebūtinai kriminaliniu) gyvenimo būdu, elgesiu bei socialinių normų nepaisymu (Hare & Neumann, 2009). Visgi būtent dėl nusikalstamo elgesio, tai yra, dėl itin didelės psichopatiją turinčių asmenų įtakos visuomenei, daug dėmesio buvo skirta psichopatijos apibrėžimo vystymuisi bei prevencijai. Anot Patrick (2018), praeitame amžiuje buvo sunku palyginti skirtingų tyrimų apie psichopatiją rezultatus. Taip buvo todėl, kad nebuvo vieno visuotinai priimtino vertinimo metodo. Dabar psichopatijai tyrinėti sukurta įvairių teorinių modelių. Taip pat sukurti įvairūs kiekybiniai instrumentai. Šiame skyriuje aptariami keletas psichopatiniams asmenybės bruožams įvertinti ir matuoti skirtų metodų. Įvairūs tyrėjai, remdamiesi ankstesniais aprašymais, pradėjo siūlyti savo idėjas.

Hare (1980) sukūrė instrumentą, leidžiantį diferencijuoti pirminę ir antrinę psichopatiją. Pirminė psichopatija – asmuo pasižymi narcisizmu, nerimo ir kaltės trūkumu. Antrinė psichopatija – nerimastingumas, impulsyvumas, polinkis meluoti. Taigi modelis nurodo, jog egzistuoja dvi psichopatijos rūšys. Atlikus tyrimus šiuo instrumentu pavyko išsiskirti panašius du faktorius. Pirmasis apėmė savanaudišką, bejausmį ir negailestingą naudojimąsi kitais; antrasis nestabilų, impulsyvų ir asocialų gyvenimo būdą. Įteisinus klausimyną smarkiai padaugėjo tyrimų apie psichopatiją bei jos sąsajas su kitais matmenimis (Hare, Neumann & Mokros, 2018). Vėliau skalė buvo peržiūrėta ir sudarytas Psichopatijos klausimynas (angl. Psychopathy Checklist – Revised, sutr. PCL-R, Hare, 2003), kuris dominavo klinikinėje ir teisinėje psichopatijos vertinimo srityse ir iki šiol yra populiarus.

Cooke ir Michie (2001) pasiūlė trijų faktorių psichopatijos modelį. Pirmasis faktorius apima arogantišką, apgaulingą tarpasmeninį bendravimo stilių, kuris pasižymi žavesiu, grandioziškumu, apgaule bei manipuliatyviu elgesiu. Antrasis – nepakankamos emocinės patirties turėjimą, kuris pasižymi bejausmiškumu, nesugebėjimu prisiimti atsakomybės. Trečiasis faktorius apima impulsyvaus, neatsakingo elgesio stilių, kuris susideda iš polinkio į nuobodulį, neatsakingumo, tikslų stokos. Būtent trečiasis veiksnys atspindi pagrindinius psichopatijos bruožus, o pirmieji du komponentai atspindi su bruožais susijusio elgesio rezultatus (Cooke & Michie, 2001).

Vienas naujausių bandymų aprašyti psichopatijos konstrukta pateikiamas Cooke ir kolegų (2012) darbe. Jie teigė, kad psichopatijos konstruktas susideda iš 6 sričių ir jas pavadino taip: Prieraišumo (angl. Attachment), Elgesio (angl. Behavioral), Kognityvinė (angl. Cognitive), Dominavimo (angl. Dominance), Emocijų (angl. Emotional) ir Aš (angl. Self) sritis. Iš esmės psichopatijos simptomai buvo paskirstyti į šias 6 grupes ir atspindi pagrindines asmenybės funkcionavimo sritis. Prieraišumo srities simptomai susiję su tarpasmeninių santykių kūrimo sunkumais. Elgesys atspindi problemas susijusias su elgesiu, pavyzdžiui, impulsyvumas. Kognityvinė sritis atspindi sunkumą prisitaikyti, protinio lankstumo trūkumą. Dominavimas yra apie tarpasmeninių santykių sunkumus, pavyzdžiui, siekis dominuoti, statuso siekis. Emocijų sritis apima problemas, susijusias su emocijų reguliacija, paviršutinišku emocijų išgyvenimu. Paskutinioji Aš sritis yra apie tapatumo problemas, pavyzdžiui, gebėjimų pervertinimas ar per didelė orientacija į save (Cooke et al., 2012). Sellbom ir Drislane (2021) požiūriu psichopatija neturėtų būti skirstoma į kokybines kategorijas, bet veikiau tai yra visuma atskirų asmenybės dimensijų. Anot autorių, psichopatijos raiškos yra įvairios, iš jų gali atsirasti daugybė variantų, besiskiriančių savo intensyvumu (Sellbom & Drislane, 2021).

Patrick su kolegomis (2009) sukūrė Triarchinės psichopatijos modelį (angl. Triarchic Psychopathy Model, sutr. TriPM). Jame išskiriamos trys dimensijos: įžūlumas (angl. *boldness*), piktybiškumas (angl. *meanness*) bei neslopinimas (angl. *disinhibition*). Įžūlumas apima gebėjimą išlikti ramiu sudėtingose, grėsmingose situacijose, didelį pasitikėjimą savimi, toleranciją rizikai (Patrick et al., 2009). Piktybiškumas atspindi maištingumą, empatijos, artimo ryšio su kitais stoka, polinkiu išnaudoti, demonstruoti jėgą (Patrick et al., 2009). Neslopinimas pasireiškia impulsų, emocijų kontrolės problemomis, sutrikusiu kilusių poreikių patenkinimu (Patrick et al., 2009). Remiantis modeliu buvo sukurtas dabar plačiai naudojamas klausimynas (Triarchinės psichopatijos klausimynas, sutr. TriPM; Patrick et al., 2009). TriPM instrumentas yra patikimas naudoti studentų populiacijoje psichopatijos bruožų pasireiškimui matuoti (Sellbom et al., 2021). Donnellan ir Burt (2016) tyrime su studentų intimi buvo nustatytas visų trijų modelio bruožų ryšis su agresija, polinkiu į asocialų elgesį. Taip pat bruožai siejasi su fiziniu ir nefiziniu smurtu (Kelley et al., 2018).

1.5 Psichopatijos ir homofobijos ryšys

Šioje dalyje apžvelgiami tyrimai ieškoję ryšio tarp psichopatijos ir požiūrio į homoseksualius asmenis ar homoseksualumą. Galime pastebėti, kad kai kurie autoriai tyrinėjantys homofobijos ar psichopatijos konstruktus teigia, kad tai yra labiau skėtiniai terminai, po savimi slepiantys dimensijas, besiskiriančias savo bruožų deriniais ar intensyvumu (Lyonga, 2021; Sellbom & Drislane, 2021).

Supratimas, kaip šie dalykai susiję, gali suteikti gilesnių įžvalgų apie pagrindinius psichologinius mechanizmus ir socialinius veiksnius, kurie prisideda prie išankstinių nuostatų ar diskriminacinio elgesio.

Ryšį tarp psichopatijos ir smurto prieš homoseksualius asmenis bei homofobijos nagrinėjančių tyrimų nėra daug. Parrot ir Zeichner (2006) atsižvelgia į psichopatinės asmenybės savybes ir teigia, kad tai galėtų būti diskriminacinio smurto prieš gėjus rizikos veiksnys. Konkrečiai autoriai nurodo, kad emocinis šaltumas, gailėstingumo kitiems stoka, impulsyvumas bei žema tolerancija diskomfortui bei šių charakteristikų derinys gali vesti į agresyvų elgesį prieš homoseksualius asmenis. Kiti tyrimai rodo, kad šias savybes turintys asmenys turi ir išankstines nuostatas apie kitos rasės žmones (Jonason et al., 2020; Koehn et al., 2019), laikosi seksistinių įsitikinimų (Gluck et al., 2020). Taigi daug tyrimų parodė, kad tarp psichopatinės asmenybės savybių bei neigiamo požiūrio į mažumas yra sąsajų.

Patel su kolegomis (1995) buvo vieni pirmųjų nagrinėję ryšį tarp psichopatijos ir smurto nukreipto prieš gėjus bei lesbietes. Jų tyrime heteroseksualūs vyrai pildė Minesotos multifazinį asmenybės aprašą (angl. Minnesota Multiphasic Personality Inventory, sutr. MMPI) ir taip pat nurodė panaudotos agresijos prieš gėjus ir lesbietes dažnumą. Aukštesni balai 4 ir 9 skalėse, kurios dažniausiai siejamos su antisocialinėmis ir psichopatinėmis savybėmis, buvo susiję su dažnesniais agresyvaus elgesio prieš gėjus incidentais. Pažymėtina, kad literatūroje nurodoma, kad šios skalės labiau linkusios nustatyti elgesio nukrypimą, o ne pagrindinius emocinius ir tarpasmeninius psichopatijos požymius (Patrick & Zempolich, 1998). Nepaisant to, tyrimo išvados rodo, kad psichopatinės asmenybės savybės gali prognozuoti agresiją prieš homoseksualius individus (Patel et al., 1995).

Parrot ir Zeichner (2006) atliko tyrimą, kurio tikslas buvo ištirti psichopatijos poveikį heteroseksualių vyrų agresijai prieš homoseksualius vyrus. Nustatyta, kad psichopatija prognozuoja fizinę agresiją prieš gėjus. Kalbant tiksliau pirmasis psichopatijos faktorius (gailėstingumo trūkumas, šaltumas kitiems) buvo susijęs su sunkesniu agresijos lygiu, o su antruoju (impulsyvus elgesys, žema tolerancija frustracijai) nors ir nustatyta sąsaja su agresija prieš homoseksualius individus, tačiau tai nenuveda į itin didelį smurtą.

Kay ir Dimakis (2024) savo tyrime nagrinėjo „tamsiosios triados“ (angl. Dark Triad) bruožų ryšį su homonegatyvumu bei transnegatyvumu. Tamsioji triada susideda iš trijų asmenybės bruožų: makiavelizmo, grandiozinio narcisizmo bei psichopatijos (Paulhus & Williams, 2002). Tyrimas buvo atliktas su studentų imtimi ($M = 19,66$). Visi trys bruožai buvo statistiškai reikšmingai susiję su neigiamu požiūriu į homoseksualumą, neigiamu lyties išraiškų vertinimu, transnegatyvumu bei priekabiavimu prie LGBTQ+ asmenų. Su psichopatija sąsajos buvo stipriausios. Pakartojus tyrimą su įvairesnio amžiaus žmonėmis ($M = 39,65$) buvo gauti panašūs rezultatai. Taigi kuo labiau buvo išreikšti

tyrimo dalyvių tamsiosios triados bruožai, tuo labiau jie buvo linkę pritarti teiginiams atspindintiems neigiamą požiūrį į homoseksualius bei translyčius asmenis (Kay & Dimakis, 2024). Nappa su kolegomis (2019) tyrė „tamsiosios triados“ bruožų vaidmenį tarp buvimo homofobinių patyčių auka ir tapimo tokių patyčių vykdytoju. Tyrime dalyvavo asmenys nuo 16 iki 20 metų. Buvimas homofobinių patyčių auka buvo susijęs su tokių patyčių vykdymu esant aukštai psichopatijai ir narcisizmui.

Aptarti tyrimai parodo, kad psichopatijos bruožai gali būti reikšmingi prognozuoti arba sietis su homofobijos ir diskriminacinio elgesio prieš homoseksualius asmenis apraiškomis. Asmenys, kuriems šie bruožai pasireiškia labiau, tikėtina, jog bus labiau linkę turėti išankstinę nusistatymą prieš LGBTQ+ bendruomenei priklausančius individus.

1.6 Tyrimo tikslas, klausimai ir uždaviniai

Šio tyrimo tikslas – įvertinti studentų psichopatijos bruožų ir nuostatų į homoseksualumą sąsajas.

Tyrimo pagrindiniai klausimai:

1. Ar studentų homofobinių nuostatų raiška skiriasi priklausomai nuo lyties?
2. Ar studentų psichopatijos bruožų pasireiškimas skiriasi priklausomai nuo lyties?
3. Kaip susiję studentų nuostatos į homoseksualumą ir jų psichopatijos bruožai?
4. Kokios charakteristikos prognozuoja stipriau išreikštas studentų homofobines nuostatas?

Šio darbo uždaviniai:

1. Išsiaiškinti, ar ir kaip nuostatos į homoseksualumą skiriasi priklausomai nuo tyrimo dalyvių sociodemografinių charakteristikų bei seksualinės orientacijos;
2. Išsiaiškinti, ar ir kaip skiriasi psichopatijos bruožų pasireiškimas priklausomai nuo tyrimo dalyvių sociodemografinių charakteristikų bei seksualinės orientacijos;
3. Išsiaiškinti tyrimo dalyvių požiūrį į mokymų apie homoseksualius asmenis reikalingumą;
4. Ištirti ryšius tarp studentų amžiaus, nuostatų į homoseksualumą, psichopatijos bruožų, situacijų apie homoseksualų asmenį vertinimo bei mokymų trūkumo ir reikalingumo;
5. Nustatyti, ar studentų amžius, lytis bei psichopatijos bruožai prognozuoja neigiamas nuostatas į homoseksualumą.

2. METODIKA

2.1 Tyrimo dalyviai.

Iš viso atliktame tyrime dalyvavo 174 respondentai, kurių amžiaus ribos nuo buvo 18 iki 46 metų. Anand (2016) bei Martino (2019) tyrimų rezultatai parodė kitokį jauno žmogaus požiūrį į homoseksualumą, lyginant su vyresniais asmenimis. Siekiant išvengti išskirčių nuostatose, buvo nutarta atsisakyti vyresnių nei 30 metų asmenų anketų (iš viso 6), todėl patikslintas imties dydis – 168 asmenys. Amžiaus vidurkis 21,84 metai ($SD = 2,46$). Vyrų amžiaus vidurkis – 22,89 metai ($SD = 2,98$), o moterų amžiaus vidurkis – 21,54 metai ($SD = 2,21$). Pasitelkus *Student t*-testą nepriklausomoms imtims nustatyta, kad amžius statistiškai reikšmingai didesnis vyrų imtyje ($t(47,73) = 2,56; p = 0,014$).

Kitos demografinės bendros tyrimo dalyvių imties charakteristikos pateiktos 1 lentelėje. Joje matyti, kad dauguma tyrimo dalyvių neturi partnerio (70,8 proc.). Pagal seksualinę orientaciją daugiausia dalyvių save identifikavo kaip heteroseksualius (76,8 proc.), o kitų (tai yra, homoseksualių, biseksualių, aseksualių bei asmenų, kurie įvardino kvestionuojantys savo seksualinę orientaciją) buvo 23,2 proc. Tyrimo dalyviai yra studentai iš įvairių studijų programų (pavyzdžiui, psichologijos, medicinos, teisės), dauguma jų buvo Vilniaus universiteto studentai.

1 lentelė. Tyrimo dalyvių charakteristikos.

Demografinės charakteristikos	Bendra imtis ($N = 168$)	
	<i>n</i>	%
Lytis		
Vyrų	37	22
Moterų	131	78
Šeiminė padėtis		
Santuokoje/Partnerystėje	49	29,2
Neturi partnerio	119	70,8
Seksualinė orientacija		
Heteroseksualūs	129	76,8
Kiti	39	23,2

2.2 Tyrimo instrumentai

Socialiniai demografiniai klausimai. Tyrimo apklausą sudarė klausimai apie tyrimo dalyvių amžių, lytį, šeiminę padėtį, seksualinę orientaciją bei studijų programą.

Homofobijos skalė (angl. *Homophobia Scale*, sutr. HS). Skalė sukurta Wright, Adams bei Bernat (1999), siekiant įvertinti homofobijos kognityvinius, emocinius (afektyvius) ir elgesio komponentus. Dauguma homofobines nuostatas matuojančių skalių (sukurtų prieš HS), anot autorių, neapėmė viso homofobijos konstrukto. Teiginiai apie homoseksualių asmenų vengimą bei agresyvaus elgesio išraiškas prieš tokius asmenis, išskiria HS nuo kitų panašių skalių. Skalę lietuviškai parengė šio darbo autorė, peržiūrėjo darbo vadovė. Instrumentas originalo kalba yra laisvai prieinamas, dėl leidimo išversti instrumentą į lietuvių kalbą ir naudoti tyrime susisiekti su instrumento autoriumi L. Wright.

Skalę sudaro 25 teiginiai, kurie pasiskirsto į tris subskales: 1) Elgesys/Neigiamas emocingumas (angl. Behavior/Negative Affect), subskalę sudaro – 10 teiginių (pavyzdžiui, „Homoseksualūs žmonės mane nervina“), 2) Emocinė/Elgesio agresija (angl. Affect/Behavioral Aggression), subskalę sudaro – 10 teiginių (pavyzdžiui, „Manau, kad negalima pasitikėti žmogumi, kuris yra homoseksualus“), 3) Kognityvinis negatyvumas (angl. Cognitive Negativism), subskalę sudaro – 5 teiginiai (pavyzdžiui, „Jausčiausi patogiai turėdama(-s) kambarioką/-ę homoseksualą/-ę“). Pildydami klausimą, tyrimo dalyviai turėjo pažymėti, kiek jie sutinka su kiekvienu iš pateiktų teiginių (1 = *visiškai sutinku*, 2 = *sutinku*, 3 = *nei sutinku, nei nesutinku*, 4 = *nesutinku*, 5 = *visiškai nesutinku*). Bendrai skalės įverčiai sumuojami į bendrą balą, kurio vertė gali būti nuo 0 iki 100 (čia 0 balų – mažiausiai išreikšta homofobija, o 100 – daugiausiai išreikšta homofobija). Pirmos bei antros subskalių susumuoti balai galimi nuo 0 iki 40, o trečios subskalės nuo 0 iki 20.

Originalios skalės patikimumas patvirtintas pakartotiniu testavimu studentų imtyje $\alpha = 0,94$, $p < 0,01$, po savaitės $\alpha = 0,96$, $p < 0,01$ (Wright et al., 1999). Skalė šiame tyrime pasižymi dideliu vidiniu suderintumu (rodikliai pateikiami 2 lentelėje).

2 lentelė. *Homofobijos skalės vidinis suderintumas (Cronbach α).*

	Šiame tyrime	Wright et al. (1999)	Ciocca et al. (2015)
Elgesys/Neigiamas emocingumas	0,90		0,90
Emocinė/Elgesio agresija	0,85		0,94
Kognityvinis negatyvumas	0,85		0,92
Bendras skalės įvertis	0,95	0,94	0,92

Faktorinė analizė patvirtino, kad skalė yra vienos dimensijos ir paaiškina 59,75 duomenų sklaidos (žr. 1 priedą). Duomenų tinkamumas faktorinei analizei patvirtintas statistiškai reikšmingu Kaiserio – Meyerio – Olkino matu (KMO), kuris lygus 0,94 ($p < 0,001$). Faktorių svoriai pirmame faktoriuje - nuo 0,53 iki 0,77.

Triarchinės psichopatijos klausimynas (angl. *Triarchic Psychopathy Measure*, sutr. TriPM; Patrick et al., 2009). Tai 58 teiginių klausimynas, sukurtas suaugusiųjų psichopatijos bruožams vertinti ir skirtas matuoti triarchinės psichopatijos modelio dimensijas: įžūlumą, piktybiškumą ir neslopinimą. Leidimas naudoti lietuviškąjį klausimyno variantą (vertimo rengėjai Laurinavičius ir Makaraitė (2016)) mokslinio tyrimo tikslais buvo gautas iš doc. dr. A. Laurinavičiaus.

Įžūlumo (angl. *Boldness*) skalę sudaro 19 teiginių (pavyzdžiui, „Galiu įtikinti žmones daryti tai, ko aš noriu“), piktybiškumo (angl. *Meanness*) skalę sudaro 19 teiginių (pavyzdžiui, „Šalia esančių žmonių kančios manęs netrikdo“) ir neslopinimo (angl. *Disinhibition*) skalę sudaro 20 teiginių (pavyzdžiui, „Man greitai darosi nuobodu ir neįdomu“). Tyrimo dalyvių anketoje buvo prašoma ties kiekvienu teiginiu pažymėti juos geriausiai apibūdinančius atsakymus, kurie vėliau buvo koduojami 4 balų Likerto skalėje (0 = *teisingas*, 1 = *iš dalies teisingas*, 2 = *iš dalies neteisingas*, 3 = *neteisingas*). Dalis teiginių klausimyne pateikti atvirkščiai ir turi būti perkoduoti.

TriPM validumas yra patvirtintas atliktais tyrimais Lietuvoje (Sellbom et al., 2018). Šiame tyrime lietuviškosios versijos TriPM atskirų skalių ir bendro įverčio vidinis suderintumas geras, rodikliai pateikti 3 lentelėje.

3 lentelė. *TriPM klausimyno skalių vidinis suderintumas (Cronbacho α).*

	Šiame tyrime	Sellbom et al. (2021)
Įžūlumas	0,86	0,82
Piktybiškumas	0,89	0,89
Neslopinimas	0,84	0,85
Bendras klausimyno įvertis	0,9	

Situacijų apie homoseksualų asmenį vertinimas. Šiam tyrimui darbo autorė sukūrė (bei darbo vadovė peržiūrėjo) vinjetę, su tikslu patyrinti kaip naujos, laipsniškai atskleidžiamos informacijos pateikimas gali paveikti dalyvio situacijos vertinimą. Lievesley, Swaby, Harper bei Woodward (2022) savo tyrime sukūrė progresuojančias situacijas apie pagalbos besikreipianti vaikiną, kuris kenčia nuo sunkiai suvaldomų minčių. Tyrimo dalyviams tyrėjai atskleisdavo vis daugiau informacijos apie jo

mintis ir prašydavo įvertinti, kaip jie dėl to jaučiasi bei kaip elgtųsi. Panašiai ir šiame tyrime vinjetę sudarė trys dalys, po kurių dalyviai atsakinėjo tą patį keturių klausimų rinkinį. Tik šiuo atveju situacija buvo apie užpultą moterį, o nauja informacija apie tai, jog moteris yra homoseksuali bei gina LGBTQ+ asmenų teises. Lievesley ir kolegų (2022) instrumentas buvo panaudotas kaip pavyzdys, tačiau nei situacijos, nei klausimai iš tyrimo paimti nebuvo.

Mūsų tyrime situacijos suformuluotos taip: [I situacija]: „25 metų moteris vieną vakarą eina namo iš darbo, kai ją netikėtai užpuola nežinomas asmuo. Užpuolikas, dėvėjęs kaukę, kelis kartus smogia moteriai ir tada pabėga iš įvykio vietos. Moteris patiria nedidelių sužalojimų, tačiau incidentas ją sukrečia“; [II situacija]: „Atlikus tolesnį tyrimą, paaiškėjo, kad anksčiau tą dieną ji dalyvavo „Pride“ renginyje, palaikydama LGBTQ+ asmenų teises“; [III situacija]: „Vėliau sužinome, kad moteris yra atsiskleidusi lesbietė ir jau kelerius metus yra žinoma LGBTQ+ asmenų teisių gynėja“ (žr. anketos klausimus ir stimulinę medžiagą, pateiktą tyrimo dalyviams, 2 priede).

Kiekvienos dalies pabaigoje tyrimo dalyvių buvo prašoma įvertinti, kiek jie sutinka su kiekvienu iš pateiktų teiginių Likerto skalėje nuo 1 iki 5 (1 = *visiškai sutinku*, 2 = *sutinku*, 3 = *nei sutinku, nei nesutinku*, 4 = *nesutinku*, 5 = *visiškai nesutinku*). Buvo pateikti tokie teiginiai: 1. Man gaila užpultos moters; 2. Būčiau pasiruošęs/-usi teikti pagalbą tai moteriai; 3. Užpulta moteris nusipelnė to, kas atsitiko; 4. Manau, kad įvykdytas užpuolimas yra rimtas nusikaltimas. Trečias teiginys klausimyne pateiktas atvirksčiai ir turi būti perkoduotas. Kadangi norėta, kad didesnis suminis balas nurodytų labiau neigiamas nuostatas į moterį bei jos situaciją, antrą teiginį nuspręsta pašalinti, nes pasiruošimo padėti neturėjimas nebūtinai parodo turimą neigiamą nuostatą. Klausimų įverčiai sumuojami į bendrą balą ir vertė gali būti nuo 5 iki 45 (čia 45 – labiausiai išreikštos neigiamos nuostatos). Atskirai bendri situacijų įverčiai galimi nuo 3 iki 15. Situacijos pasižymi pakankamu bei geru vidiniu patikimumu: I situacijos *Cronbacho* $\alpha = 0,61$; II situacijos *Cronbacho* $\alpha = 0,75$; III situacijos *Cronbacho* $\alpha = 0,75$ ir bendrai *Cronbacho* $\alpha = 0,89$.

Mokymų LGBTQ+ tema trūkumas ir reikalingumas. Pabaigoje respondentai žymėjo, kiek jiems būtų reikalingi mokymai apie homoseksualių, translyčių asmenų ypatumus. Pirma, buvo paklausta „Kiek Jums trūksta mokymų apie homoseksualių asmenų ypatumus?“. Šį klausimą tyrimo dalyviai vertino nuo 1 iki 5, kur: 1 = *visiškai netrūksta*, 2 = *netrūksta*, 3 = *nei netrūksta, nei trūksta*, 4 = *trūksta*, 5 = *labai trūksta*. Tuomet buvo užduotas klausimas „Kiek Jums trūksta mokymų apie translyčių asmenų ypatumus?“ ir jį taip pat buvo prašoma įvertinti nuo 1 iki 5. Šių dviejų klausimų rezultatai susumuoti į bendrą balą, kuris galėjo būti nuo 2 iki 10 (čia įvertis 10 nurodo didesnę suvoktą mokymų trūkumą).

Taip pat buvo paklausta „Ar esate dalyvavę mokymuose apie LGBTQ+ bendruomenę?“ su galimais atsakymo variantais „*Taip*“ arba „*Ne*“. Jeigu tyrimo dalyviai atsakė „*Taip*“ jie galėjo papildyti savo atsakymą su tuo kokio/-iomis tema/-omis buvo mokymai. Paskutinis klausimas tyrimo dalyvių klausė „Kiek Jums reikalinga dalyvauti mokymuose apie homoseksualius asmenis?“ ir buvo galima vertinti nuo 1 iki 5, kur 1 = *labai nereikalinga*, 2 = *nereikalinga*, 3 = *nei nereikalinga, nei reikalinga*, 4 = *reikalinga*, 5 = *labai reikalinga*. Šios dalies tikslas buvo išsiaiškinti mokymų reikalingumą. Šio klausimo įvertis galėjo būti nuo 1 iki 5 ir įvertis 5 nurodo didesnę suvoktą mokymų reikalingumą.

2.3 Tyrimo eiga

Vykdyta netikimybinė patogioji bei sniego gniūžtės atranka. Tyrimo dalyviai buvo pasiekti per elektroninius paštus bei Facebook socialinį tinklą. Pasirinkta tyrimo strategija – kiekybinė. Tyrimas pradėtas 2024 m. vasario mėn. ir baigtas 2024 m. kovo mėn. Anketa buvo pateikta internete Google Forms platformoje. Tyrimo dalyviams buvo pranešta, kad visi duomenys, kuriuos prašoma pateikti, bus panaudoti tik moksliniams tikslams ir garantuojamas anonimiškumas (žr. pilną informuotą kreipimąsi 3 priede). Tyrimo metu respondentų buvo prašoma perskaityti instrukciją ir atsakyti į visus klausimus. Iš pradžių tyrimo dalyviai turėjo atsakyti į demografinę informaciją nurodančius klausimus.

2.4 Duomenų analizė

Statistinė duomenų analizė buvo atlikta naudojantis SPSS programos 28.0 versija. Statistinei analizei naudoti įvairūs metodai: aprašomoji statistika, *Cronbach alpha* koeficientas skalių vidiniam suderintumui tikrinti. Ryšiams tarp kintamųjų nustatyti pasitelkti Pearson koreliacijos koeficientai (kai kintamųjų skirstiniai nebuvo statistiškai reikšmingai nutolę nuo normaliojo) bei Spearman koreliacijos koeficientai (tais atvejais, kai kintamųjų skirstiniai buvo nutolę nuo normaliojo). Duomenų sklaida įvertinta asimetrijos (angl. *skewness*) bei eksceso (angl. *kurtosis*) koeficientais. Pagal Kline (2011; cit. iš Aminu & Shariff, 2014) asimetrijos reikšmė laikoma tinkama (t. y. duomenys pasiskirstę normaliai), kai yra žemesnė nei 3, o eksceso kai yra žemesnė nei 10 (žr. pagrindinių kintamųjų koeficientus 4 priede). Grupėms palyginti naudota *Student t*-testas nepriklausomoms imtims bei *Mann-Whitney U* testas. Skaičiuoti Cohen's d įverčiai siekiant nustatyti skirtumo efekto dydį. Remiantis Cohen (1992) gairėmis, efekto dydis vidurkio skirtumui yra: žemas $d \geq 0,20$, vidutinis $d \geq 0,50$, aukštas $d \geq 0,80$. Taip pat taikyta tiesinė regresija, siekiant įvertinti kaip amžius, lytis bei psichopatiškumo bruožai prognozuoja homofobiškumą. Tikrintas multikolinearumas pagal tolerancijos (turėjo būti aukštesnis už 0,25) ir VIF (turėjo būti žemesnis už 10) koeficientus, Cook matas turėjo neviršyti 1 (Čekanavičius ir Murauskas, 2014).

3. TYRIMO REZULTATAI

3.1 Aprašomoji skalių statistika ir palyginimai tarp socialinių demografinių grupių

Kalbant apie homofobijos rezultatus, bendras Homofobijos skalės (HS) balas tarp tyrimo dalyvių pasiskirstė nuo 0 iki 94, ($M = 11,2$; $SD = 15,08$). Plačiau su vidurkais galima susipažinti 4 lentelėje. Joje pateikiami trijų Homofobijos skalės subskalių vidurkiai, kartu su vyrų ir moterų vidurkais. Matome, jog didžiausias yra Elgesio/Neigiamo emocingumo ($M = 4,74$; $SD = 6,65$), toliau seka Emocinės/Elgesio agresijos ($M = 3,47$; $SD = 5,28$) bei Kognityvinio negatyvumo ($M = 2,99$; $SD = 4,17$) vidurkiai. Tai rodo, jog tarp tyrimo dalyvių labiausiai buvo išreikšta neigiamos emocijos ir vengiantis elgesys homoseksualių asmenų atžvilgiu. Šiek tiek mažiau išreikštas agresyvus elgesys bei neigiamos pažiūros (pavyzdžiui, įsitikinimas, kad LGBTQ+ organizacijos yra reikalingos). Pasitelkiant *Student t*-testą nepriklausomoms imtims buvo palyginti vyrų ir moterų vidurkiai ir rezultatai pateikti 4 lentelėje.

4 lentelė. Homofobijos subskalių skirtumai tarp lyčių.

Skalės pavadinimas	Bendra imtis ($N = 168$)	Vyrai ($n = 37$)	Moterys ($n = 131$)	t	df	p	d
	$M (SD)$	$M (SD)$	$M (SD)$				
Elgesys/Neigiamas emocingumas	4,74 (6,65)	8,81 (9,06)	3,59 (5,29)	3,35	43,16	0,002	0,83
Emocinė/Elgesio agresija	3,74 (5,28)	6,59 (7,96)	2,59 (3,83)	2,97	40,8	0,005	0,80
Kognityvinis neigiamumas	2,99 (4,17)	5,24 (5,12)	2,36 (3,64)	3,2	46,75	0,002	0,72
Bendras skalės įvertis	11,2 (15,08)	20,65 (20,99)	8,53 (11,73)	3,37	42,53	0,002	0,85

Pastaba. M – vidurkis; SD – standartinis nuokrypis. Statistiškai reikšmingi rezultatai pažymėti paryškintu šriftu.

Tyrimu siekta išsiaiškinti, ar nuostatos į homoseksualius asmenis bei homoseksualumą skiriasi tarp vyrų ir moterų. 4 lentelėje matome, jog visose HS subskalėse, o taip pat ir bendroje skalėje pasireiškia skirtumai tarp lyčių. Nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas tarp vyrų ir moterų Elgesio/Neigiamo emocingumo srityje ($p = 0,002$); efekto dydis ($d = 0,83$) nurodo aukštą skirtumą. Nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas tarp vyrų ir moterų Emocinės/Elgesio agresijos srityje ($p = 0,005$); efekto dydis ($d = 0,83$) nurodo aukštą skirtumą tarp šių dviejų grupių. Nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas tarp vyrų ir moterų Kognityvinio negatyvumo srityje ($p = 0,002$); efekto dydis ($d = 0,72$) nurodo vidutinio dydžio skirtumą. Taip pat nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas tarp

vyrų ir moterų ir bendrame Homofobijos skalės įvertyje ($p = 0,002$); efekto dydis ($d = 0,85$) nurodo aukštą skirtumą tarp šių dviejų grupių. Šie vidurkių skirtumai parodo, jog tyrime dalyvavę studentai vyrai yra labiau homofobiški nei tyrime dalyvavusios studentės moterys.

5 lentelė. Homofobijos subskalių skirtumai tarp šeiminės padėties grupių.

Skalės pavadinimas	Santuokoje/Partnerystėje	Neturi partnerio	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
	(<i>n</i> = 49)	(<i>n</i> = 119)				
	<i>M</i> (<i>SD</i>)	<i>M</i> (<i>SD</i>)				
Elgesys/Neigiamas emocingumas	5,73 (7,56)	4,33 (6,23)	1,25	166	0,214	0,21
Emocinė/Elgesio agresija	3,73 (6,51)	3,36 (4,7)	0,42	166	0,678	0,07
Kognityvinis negatyvumas	3,65 (4,76)	2,72 (3,9)	1,32	166	0,19	0,22
Bendras skalės įvertis	13,12 (17,88)	10,41 (13,77)	1,06	166	0,291	0,18

Pastaba. *M* – vidurkis; *SD* – standartinis nuokrypis.

Taip pat siekėme išsiaiškinti, ar nuostatos į homoseksualius asmenis bei homoseksualumą skiriasi tarp žmonių, kurie yra santykiuose ir žmonių, kurie neturi partnerio. Tam nustatyti pasitelktas *Student t*-testas nepriklausomoms imtims. 5 lentelėje matome, jog visose HS subskalėse, kartu ir bendroje skalėje, nepasireiškia statistiškai reikšmingi skirtumai tarp esančių santuokoje ar partnerystėje ir asmenų, kurie neturi partnerio. Vadinasi, tarp tyrimo dalyvių šeiminė padėtis homofobinėms nuostatos statistiškai reikšmingos įtakos neturėjo.

Dar siekta išsiaiškinti ar nuostatos į homoseksualius asmenis bei homoseksualumą skiriasi tarp heteroseksualių ir neheteroseksualių tyrimo dalyvių. Tam nustatyti pasitelktas *Student t*-testas nepriklausomoms imtims ir rezultatus matome 6 lentelėje. Beveik visose HS subskalėse, o taip pat ir bendroje skalėje, pasireiškia skirtumai tarp heteroseksualių ir neheteroseksualių asmenų. Nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas tarp heteroseksualių ir neheteroseksualių tyrimo dalyvių Elgesio/Neigiamo emocingumo srityje ($p < 0,001$); efekto dydis ($d = 0,51$) nurodo vidutinio dydžio skirtumą. Taip pat nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas tarp heteroseksualių ir neheteroseksualių asmenų Kognityvinio negatyvumo srityje ($p < 0,001$); efekto dydis ($d = 0,72$) nurodo vidutinio dydžio skirtumą. Nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas tarp heteroseksualių ir neheteroseksualių individų ir bendrame Homofobijos skalės įvertyje ($p < 0,001$); efekto dydis ($d = 0,5$) nurodo vidutinio dydžio skirtumą tarp šių dviejų grupių. Šie vidurkių skirtumai parodo, jog tyrime

dalyvavę heteroseksualūs studentai/-ės yra labiau homofobiški nei tyrime dalyvavę neheteroseksualūs studentai/-ės.

6 lentelė. Homofobijos subskalių skirtumai tarp seksualinės orientacijos grupių.

Skalės pavadinimas	Heteroseksualūs	Kiti	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
	(<i>n</i> = 129)	(<i>n</i> = 39)				
	<i>M</i> (<i>SD</i>)	<i>M</i> (<i>SD</i>)				
Elgesys/Neigiamas emocingumas	5,51 (7,28)	2,18 (2,65)	4,33	160,69	<0,001	0,51
Emocinė/Elgesio agresija	3,74 (5,64)	2,59 (3,75)	1,19	166	0,144	0,22
Kognityvinis negatyvumas	3,66 (4,48)	0,79 (1,59)	6,1	94,78	<0,001	0,72
Bendras skalės įvertis	12,91 (16,47)	5,56 (6,61)	4,09	153,73	<0,001	0,50

Pastaba. *M* – vidurkis; *SD* – standartinis nuokrypis. Kiti – homoseksualūs, biseksualūs, aseksualūs bei kvestionuojantys savo seksualinę orientaciją. Statistiškai reikšmingi rezultatai pažymėti paryškintu šriftu.

Kalbant apie psichopatijos bruožų rezultatus, bendras Triarchinės psichopatijos klausimyno (TriPM) įvertis tarp tyrimo dalyvių pasiskirstė nuo 17 iki 121, (*M* = 49,58; *SD* = 18,92). Plačiau su vidurkais galima susipažinti 7 lentelėje. Joje pateikiami trijų TriPM subskalių vidurkiai bendroje imtyje bei skirtingose lyčių grupėse.

7 lentelė. Triarchinės psichopatijos klausimyno skalių vidurkiai bendroje imtyje ir skirtumai tarp lyčių.

Skalės pavadinimas	Bendra imtis	Vyrai	Moterys	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
	(<i>N</i> = 168)	(<i>n</i> = 37)	(<i>n</i> = 131)				
	<i>M</i> (<i>SD</i>)	<i>M</i> (<i>SD</i>)	<i>M</i> (<i>SD</i>)				
Įžūlumus	25,54 (9,36)	31,65 (9,99)	23,81 (8,44)	4,36	166	<0,001	0,89
Piktybiškumas	11,17 (8,9)	16,78 (8,07)	9,58 (8,51)	4,83	166	<0,001	0,86
Neslopinimas	12,88 (8,91)	14,05 (8,21)	12,55 (7,96)	1,4	166	0,315	0,19
Bendras įvertis	49,58 (9,36)	62,49 (18,04)	45,94 (17,57)	5,21	166	<0,001	0,94

Pastaba. *M* – vidurkis; *SD* – standartinis nuokrypis. Statistiškai reikšmingi rezultatai pažymėti paryškintu šriftu.

Matome, jog didžiausias yra Įžūlumo vidurkis (*M* = 25,54; *SD* = 9,36). Toliau Neslopinimo vidurkis (*M* = 12,88; *SD* = 8,91) bei Piktybiškumo vidurkis (*M* = 11,17; *SD* = 8,9). Tai rodo, jog tarp tyrime dalyvavusių asmenų labiausiai buvo išreikšti aukšto pasitikėjimo savimi, atsparumo stresui ir kt.

bruožai. Mažiau buvo išreikštas polinkis į impulsyvų, neatsakingą elgesį bei polinkis išnaudoti kitus žmones.

Šioje dalyje siekta išsiaiškinti, ar skiriasi psichopatijos bruožų pasireiškimas tarp vyrų ir moterų. 7 lentelėje galime matyti, kad psichopatijos bruožai yra labiau išreikšti vyrų imtyje, išskyrus Neslopinimo subskalėje. Nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas tarp vyrų ir moterų Ižūlumo srityje ($p < 0,001$); efekto dydis ($d = 0,89$) nurodo aukštą skirtumą. Nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas tarp lyčių Piktybiškumo skalės skirtumo ($p < 0,001$) efekto dydis ($d = 0,86$) yra aukštas. Nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas tarp vyrų ir moterų bendrojo TriPM įverčio ($p < 0,001$); efekto dydis taip pat aukštas ($d = 0,94$). Šie vidurkių skirtumai parodo, jog tyrime dalyvavę vyrai turi labiau išreikštus psichopatijos bruožus nei moterys. Tikėtina, kad jie yra labiau maištingi, turi didesnę nei moterys polinkį demonstruoti jėgą, taip pat yra labiau pasitikintys savimi ir pasižymi didesne tolerancija rizikai.

8 lentelė. *Triarchinės psichopatijos klausimyno skalių skirtumai tarp šeiminės padėties grupių*

Skalės pavadinimas	Santuokoje/Partnerystėje (n = 49)	Neturi partnerio (n = 119)	t	df	p	d
	M (SD)	M (SD)				
Ižūlumas	27,73 (8,04)	24,63 (9,74)	1,97	166	0,05	0,34
Piktybiškumas	9,45 (7,79)	11,87 (9,27)	-1,61	166	0,109	-0,28
Neslopinimas	12,06 (6,54)	13,22 (8,55)	-0,85	166	0,397	-0,14
Bendras įvertis	49,24 (15,66)	49,72 (20,17)	-0,15	166	0,882	-0,03

Pastaba. M – vidurkis; SD – standartinis nuokrypis. Statistiškai reikšmingi rezultatai pažymėti paryškintu šriftu.

Taip pat siekėme išsiaiškinti, ar skiriasi psichopatijos bruožų pasireiškimas tarp žmonių, kurie yra santykiuose ir žmonių, kurie neturi partnerio. Tam nustatyti pasitelktas *Student t*-testas nepriklausomoms imtims. 8 lentelėje matome, jog vidurkiai statistiškai reikšmingai skyrėsi tik Ižūlumo srityje ($p < 0,05$) pasireiškia statistiškai reikšmingas skirtumas tarp šeiminės padėties grupių, efekto dydis ($d = 0,34$) žemas. Galimai tyrimo dalyviai, esantys santuokoje ar turintys partnerį yra labiau pasitikintys savimi, turi geresnę gebėjimą išlikti ramūs nepatogiose situacijose palyginus su tyrimo dalyviais, kurie neturi partnerio.

9 lentelė. *Triarchinės psichopatijos klausimyno skalių skirtumai tarp seksualinės orientacijos grupių.*

Skalės pavadinimas	Heteroseksualūs	Kiti	<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
	(<i>n</i> = 129)	(<i>n</i> = 39)				
	<i>M</i> (<i>SD</i>)	<i>M</i> (<i>SD</i>)				
Įžūlumas	26,12 (9,15)	23,6 (9,88)	1,49	166	0,14	0,27
Piktybiškumas	10,81 (8,32)	12,33 (10,66)	-0,93	166	0,35	-0,17
Neslopinimas	12,48 (7,68)	14,21 (9,02)	-1,18	166	0,24	-0,22
Bendras įvertis	49,42 (17,91)	50,13 (22,19)	-0,21	166	0,84	-0,04

Pastaba. *M* – vidurkis; *SD* – standartinis nuokrypis. Kiti – homoseksualūs, biseksualūs, aseksualūs bei kvestionuojantys savo seksualinę orientaciją.

Tyrimo metu siekta išsiaiškinti ar skiriasi psichopatijos bruožų pasireiškimas tarp heteroseksualių ir neheteroseksualių tyrimo dalyvių. Tam nustatyti pasitelktas *Student t*-testas nepriklausomoms imtims ir rezultatus matome 9 lentelėje. Nei viename Triarchinio psichopatijos klausimyno (TriPM) aspekte ir taip pat ir bendroje skalėje, nepasireiškia statistiškai reikšmingi skirtumai priklausomai nuo seksualinės orientacijos. Tyrime dalyvavę heteroseksualūs studentai/-ės bei neheteroseksualūs studentai/-ės psichopatijos bruožų pasireiškimu nesiskyrė.

Svarbu šioje dalyje aptarti tyrimui sukurtą instrumentą bei situacijų vertinimų palyginimus tarp grupių. Visų pirma, bendras informacijos vertinimo įvertis tarp tyrimo dalyvių pasiskirstė nuo 0 iki 36; ($M = 2,35$; $SD = 4,93$). Primename, jog kuo aukštesnis įvertis, tuo labiau neigiamos nuostatos apie moterį, kuri buvo apibūdinta kaip homoseksuali ir prieš ją buvo įvykdytas neapykantos nusikaltimas. Plačiau su vidurkiais galima susipažinti 10 lentelėje. Joje pateikiami bendri vidurkiai bei vyrų ir moterų vidurkiai. I situacijos vertinimo vidurkis yra $M = 0,67$ ($SD = 1,44$), II situacijos vertinimo vidurkis yra $M = 0,8$ ($SD = 1,83$), III situacijos vertinimo vidurkis yra $M = 0,87$ ($SD = 2$). Matome, jog vis atskleidžiant naują informaciją apie nukentėjusią moterį, vidurkiai šiek tiek padidėdavo. Pasitelkiant *Mann-Whitney U* testą buvo palyginti vyrų ir moterų vertinimų vidurkiniai rangai ir rezultatai pateikti 10 lentelėje.

10 lentelė. *Situacijų apie homoseksualų asmenį vertinimo skirtumai tarp lyčių.*

Skalės pavadinimas	Bendra imtis (N = 168)	Vyrai (n = 37)	Moterys (n = 131)	Z	p
	M (SD)	Vidurkinis rangas	Vidurkinis rangas		
I situacija	0,67 (1,44)	98,45	80,56	-2,42	0,02
II situacija	0,8 (1,83)	102,27	79,48	-3,12	0,002
III situacija	0,87 (2)	99,57	80,24	-2,74	0,006

Pastaba. Statistiškai reikšmingi rezultatai pažymėti paryškintu šriftu ($p < 0,05$).

Tyrimu siekta išsiaiškinti, ar laipsniškai atskleidžiamos informacijos apie homoseksualų asmenį vertinimas skiriasi tarp vyrų ir moterų. 10 lentelėje matome, jog vertinimo po kiekvienos dalies vidurkiniai rangai tarp vyrų ir moterų skyrėsi statistiškai reikšmingai. I situacijos vertinimas ($Z = -2,42$, $p = 0,02$), II situacijos vertinimas ($Z = -3,12$, $p = 0,002$), III situacijos vertinimas ($Z = -2,74$, $p = 0,006$) buvo statistiškai reikšmingai didesnis vyrų imtyje. Vadinas moterys turėjo labiau teigiamas nuostatas apie nukentėjusią moterį nei vyrai.

11 lentelė. *Situacijų apie homoseksualų asmenį vertinimo skirtumai šeiminių padėties grupių.*

Skalės pavadinimas	Santuokoje/Partnerystėje (n = 49)	Neturi partnerio (n = 119)	Z	p
	Vidurkinis rangas	Vidurkinis rangas		
I situacija	69,63	90,62	-3,11	0,02
II situacija	70,54	90,25	-2,96	0,003
III situacija	75,05	88,39	-2,08	0,038

Pastaba. Statistiškai reikšmingi rezultatai pažymėti paryškintu šriftu ($p < 0,05$).

Taip pat siekta išsiaiškinti, ar vis naujos informacijos apie homoseksualų asmenį vertinimas skiriasi tarp žmonių, kurie yra santykiuose ir žmonių, kurie neturi partnerio. Tam nustatyti buvo pasitelktas *Mann-Whitney U* testas. 11 lentelėje matome, jog vertinimo po kiekvienos dalies vidurkiniai rangai tarp tyrimo dalyvių, kurie turi partnerį ir tų, kurie partnerio neturi skyrėsi statistiškai reikšmingai. I situacijos vertinimas ($Z = -3,11$, $p = 0,02$), II situacijos vertinimas ($Z = -2,96$, $p = 0,003$),

III situacijos vertinimas ($Z = -2,08$, $p = 0,038$) buvo statistiškai reikšmingai didesnis asmenų, kurie neturi partnerio, imtyje.

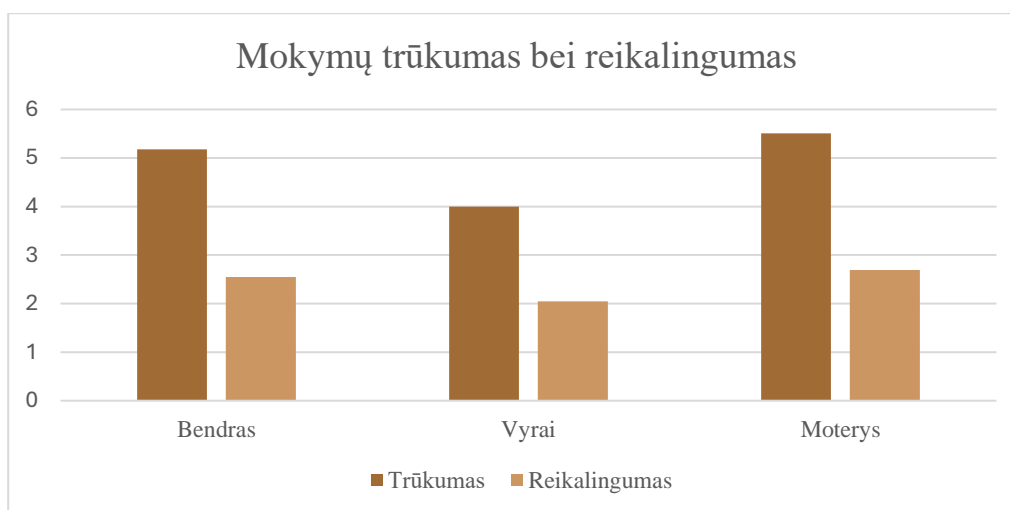
12 lentelė. *Situacijų apie homoseksualų asmenį vertinimo skirtumai tarp seksualinės orientacijos grupių.*

Skalės pavadinimas	Heteroseksualūs (n = 129)	Kiti (n = 39)	Z	p
	Vidurkinis rangas	Vidurkinis rangas		
I situacija	86,26	78,67	-1,05	0,295
II situacija	86,72	77,14	-1,34	0,181
III situacija	86,93	76,45	-1,52	0,13

Pastaba. Kiti – homoseksualūs, biseksualūs, aoseksualūs bei kvestionuojantys savo seksualinę orientaciją.

Dar siekta išsiaiškinti, ar laipsniškai atskleidžiamos informacijos apie homoseksualų asmenį vertinimas skiriasi tarp heteroseksualių ir neheteroseksualių tyrimo dalyvių. Tam nustatyti buvo pasitelktas *Mann-Whitney U* testas. 12 lentelėje matome, kad nebuvo statistiškai reikšmingų skirtumų tarp to kaip situacijas vertino heteroseksualios seksualinės orientacijos žmonės ir žmonės, esantys neheteroseksualios seksualinės orientacijos. I situacijos vertinimas ($Z = -1,05$, $p = 0,295$), II situacijos vertinimas ($Z = -1,34$, $p = 0,181$), III situacijos vertinimas ($Z = -1,52$, $p = 0,13$).

Dar svarbu aptarti klausimų apie mokymų trūkumą ir reikalingumą vertinimus. 1 paveiksle pavaizduota mokymų trūkumo įvertinimo vidurkiai bendrai bei vyrų ir moterų vidurkiai. Bendras vidurkis buvo 5,18 ($SD = 2,55$). Vyrų vidurkis buvo 4 ($SD = 2,36$), o moterų vidurkis buvo 5,51 ($SD = 2,51$). 1 paveiksle taip pat pavaizduota mokymų reikalingumo įvertinimo vidurkiai bendrai bei vyrų ir moterų vidurkiai. Bendras vidurkis buvo 2,55 ($SD = 1,26$). Vyrų vidurkis buvo 2,05 ($SD = 1,1$), o moterų vidurkis buvo 2,69 ($SD = 1,27$). Buvo palyginti vyrų ir moterų vidurkiai, rezultatai pateikti 13 lentelėje.

1 pav. Klausimų apie mokymų trūkumą bei reikalingumą vidurkiai

13 lentelė. Mokymų trūkumo ir reikalingumo skirtumai tarp lyčių.

Skalės pavadinimas	Vyrai (n = 37) Moterys (n = 131)		t	df	p	d
	M (SD)	M (SD)				
Mokymų trūkumas	4,00 (2,36)	5,51 (2,51)	-3,28	166	0,001	-0,61
Mokymų reikalingumas	2,05 (1,1)	2,69 (1,27)	-2,76	166	0,006	-0,51

Pastaba. M – vidurkis; SD – standartinis nuokrypis. Statistiškai reikšmingi rezultatai pažymėti paryškintu šriftu.

Šioje dalyje siekta išsiaiškinti, ar mokymų trūkumas bei reikalingumas skiriasi tarp vyrų ir moterų. Tam nustatyti pasitelktas *Student t*-testas nepriklausomoms imtims. Iš 13 lentelės matyti, kad mokymų trūkumo ir reikalingumo vertinimo vidurkiai skiriasi tarp lyčių. Nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas tarp lyčių mokymų trūkumo vertinime ($p = 0,001$); efekto dydis ($d = -0,61$) nurodo vidutinio dydžio skirtumą. Nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas tarp lyčių mokymų reikalingumo vertinime ($p = 0,006$); efekto dydis ($d = -0,51$) nurodo vidutinio dydžio skirtumą. Pagal vertinimo vidurkius matome, kad moterys teigė, jog joms labiau nei vyrams trūksta mokymų. Taip pat moterims labiau nei vyrams, jų nuomone, mokymai yra reikalingi.

Kalbant apie klausimo „Ar esate dalyvavę mokymuose apie LGBTQ+ bendruomenę?“ vertinimą, atsakymą „Taip“ rinkosi 14 (8,3 %) tyrimo dalyvių, o atsakymą „Ne“ rinkosi 154 (91,7 %) asmenys.

3.2 Tyrimo dalyvių amžiaus, HS ir subskalių, TriPM bruožų, situacijų apie homoseksualų asmenį vertinimo bei mokymų trūkumo ir reikalingumo sąsajos

Įvertinti sąsajoms tarp kintamųjų buvo panaudotas Pearson koreliacijos koeficientas bei Spearman koreliacijos koeficientas (žr. 14 lentelę). Pirma, buvo siekiama išsiaiškinti, kaip amžius siejasi su nuostatomis į homoseksualius asmenis bei homoseksualumą; psichopatijos bruožais; situacijų apie homoseksualų asmenį vertinimu; mokymų trūkumu bei reikalingumu. Paaiškėjo, jog amžius statistiškai reikšmingai siejosi su Ižūlumumu ($r = 0,17$; $p < 0,05$). Tai gali atspindėti, kad jaunesni studentai yra labiau impulsyvūs. Taip pat amžius statistiškai reikšmingai siejosi su I situacijos vertinimu ir bendru situacijų vertinimu. Taigi jaunesni tyrimo dalyviai palankiau vertino situacijoje aprašytą moterį, tačiau pažymėtina, kad statistiškai reikšmingos koreliacijos su amžiumi yra itin silpnos.

Taip pat norėta išsiaiškinti, kaip nuostatos į homoseksualius asmenis bei homoseksualumą siejasi su psichopatijos bruožais; situacijų apie homoseksualų asmenį vertinimu; mokymų trūkumu bei reikalingumu. Visi trys Homofobijos skalės (HS) aspektai turėjo sąsajas su Piktybiškumu. Elgesys/Neigiamas emocijų jausmas ($r = 0,37$; $p < 0,01$), Emocinė/Elgesio agresija ($r = 0,4$; $p < 0,01$), Kognityvinis neigiamumas ($r = 0,32$; $p < 0,01$) buvo reikšmingai teigiamai susiję su šiuo psichopatijos bruožu. Reikšminga teigiama koreliacija rodo, kad asmenys, kuriems būdingi piktybiškumo bruožai, tokie kaip empatijos trūkumas, emocinis nejautrumas, jėgos prieš kitus demonstravimas, taip pat linkę rodyti turėti labiau neigiamas homofobines nuostatas. Pažymėtina, jog koreliacijos yra silpnos – vidutinio stiprumo. Su Ižūlumumu reikšmingai susiję Elgesys/Neigiamas emocijų jausmas ($r = 0,26$; $p < 0,01$) bei Emocinė/Elgesio agresija ($r = 0,22$; $p < 0,01$). Tuo tarpu tarp Homofobijos skalės ir Neslopavimo reikšmingų sąsajų nebuvo gauta. Bendrai su TriPM reikšmingas sąsajas turėjo visi trys homofobijos aspektai: Elgesys/Neigiamas emocijų jausmas, Emocinė/Elgesio agresija ir Kognityvinis neigiamumas. Galimai asmenys, kurie pasižymi didesne empatijos stoka, kitų žmonių išnaudojimu, taip pat dideliu pasitikėjimu savimi ir impulsų kontrolės problemomis, emocijų reguliavimo problemomis yra labiau linkę turėti neigiamų nuostatų apie homoseksualumą.

Bendras Homofobijos skalės įvertis turėjo statistiškai reikšmingą sąsają su Ižūlumumu ($r = 0,23$; $p < 0,01$). Galimai individai turintys dominavimo, aukšto savęs vertinimo požymių taip pat turi ir labiau neigiamas nuostatas į homoseksualius asmenis. Tai gali reikšti, kad tam tikri bruožai, susiję su Ižūlumumu gali prisidėti prie tolerancijos stokos asmenims, kurie save laiko homoseksualiais. Taip pat bendras Homofobijos skalės įvertis turėjo statistiškai reikšmingą sąsają su Piktybiškumu ($r = 0,39$; $p < 0,01$). Tai gali reikšti, kad asmenys pasižymintys empatijos stoka, kitų išnaudojimu yra labiau linkę turėti neigiamas mintis, jausmus ir elgesį homoseksualių individų atžvilgiu.

Dar siekta išsiaiškinti, kaip nuostatos į homoseksualius asmenis bei homoseksualumą siejasi su situacijų apie homoseksualų asmenį vertinimu. Kalbant apie situacijų vertinimą, su bendru Homofobijos skalės įverčiu statistiškai reikšmingas sąsajas turėjo I situacijos vertinimas ($r_s = 0,22$; $p < 0,01$), II situacijos vertinimas ($r_s = 0,27$; $p < 0,01$), III situacijos vertinimas ($r_s = 0,28$; $p < 0,01$) bei bendras situacijų vertinimas ($r_s = 0,26$; $p < 0,01$). Taip pat siekta išsiaiškinti, kaip psichopatijos bruožai siejasi su situacijų apie homoseksualų asmenį vertinimu. Su bendru TriPM įverčiu reikšmingas sąsajas turėjo I situacijos vertinimas ($r_s = 0,29$; $p < 0,01$), II situacijos vertinimas ($r_s = 0,27$; $p < 0,01$), III situacijos vertinimas ($r_s = 0,32$; $p < 0,01$) bei bendras situacijų vertinimas ($r_s = 0,29$; $p < 0,01$). Rezultatai rodo, kad aukštesni psichopatijos bruožų balai ir aukštesni homofobijos skalės balai statistiškai reikšmingai susiję su labiau neigiamu požiūriu į moterį lesbietę ir LGBT+ teisių aktyvistę. Pažymėtina, jog koreliacijos yra silpnos.

Buvo siekta išsiaiškinti, kaip nuostatos į homoseksualius asmenis bei homoseksualumą siejasi su mokymų trūkumu bei reikalingumu. Mokymų trūkumas buvo neigiamai statistiškai reikšmingai susijęs su Homofobijos skale ($r = -0,3$; $p < 0,01$). Mokymų reikalingumas taip pat buvo neigiamai statistiškai reikšmingai susijęs su Homofobijos skale ($r = -0,49$; $p < 0,01$). Rezultatai rodo, kad asmenys, kurie suvokia turimą mokymosi apie homoseksualius bei translyčius žmones trūkumą, paprastai yra mažiau homofobiški. Yra tikėtina, kad tie, kurie jaučia didesnę tokių mokymų poreikį, taip pat turi mažiau neigiamų nuostatų apie homoseksualius asmenis. Žinoma, kad gali būti ir atvirkščiai: tie, kurių homofobija mažiau išreikšta – jaučia, kad jiems reikalingi mokymai.

3.3 Homofobiškumo prognoziniai veiksniai

Siekiant įvertinti, kokie veiksniai ir kaip gali prognozuoti homofobijos pasireiškimą, buvo atliktas tiesinės regresijos metodas. 15 lentelėje galime matyti homofobiškumo prognozinį modelį, kurį sudaro šie kintamieji: amžius, lytis bei dveji TriPM aspektai: įžūlumas, piktybiškumas. Bendrai šis modelis paaiškina 21 % duomenų sklaidos.

14 lentelė. Tyrimo dalyvių amžiaus, HS ir subskalių, TriPM bruožų, situacijų apie homoseksualų asmenį vertinimo bei mokymų trūkumo ir reikalingumo tarpusavio koreliacijų koeficientai bei jų reikšmingumo lygmuo.

Kintamieji	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1. Amžius	-													
2. Elgesys/Neigiamas emocijumas	0,10	-												
3. Emocinė/Elgesio agresija	-0,01	0,83**	-											
4. Kognityvinis negatyvumas	0,11	0,86**	0,73**	-										
5. HS	0,07	0,97**	0,92**	0,91**	-									
6. Įžūlumas	0,17*	0,26**	0,22**	0,13	0,23**	-								
7. Piktybiškumas	-0,08	0,37**	0,40**	0,32**	0,39**	0,28**	-							
8. Neslopinimas	-0,11	0,11	0,15	0,09	0,12	0,005	0,56**	-						
9. TriPM	0,002	0,35**	0,36**	0,26**	0,35**	0,63**	0,85**	0,69**	-					
10. I situacijos vertinimas	-0,19*	0,23**	0,19*	0,19*	0,22**	0,26**	0,29**	0,05	0,29**	-				
11. II situacijos vertinimas	-0,15	0,28**	0,23**	0,25**	0,27**	0,19*	0,3**	0,04	0,27**	0,79**	-			
12. III situacijos vertinimas	-0,08	0,3**	0,2**	0,31**	0,28**	0,21**	0,32**	0,09	0,32**	0,76**	0,87**	-		
13. Bendras situacijų vertinimas	-0,16*	0,28**	0,21**	0,23**	0,26**	0,2**	0,32**	0,07	0,29**	0,9**	0,92**	0,9**	-	
14. Mokymų trūkumas	-0,31	-0,26**	-0,26**	-0,33**	-0,3**	-0,24**	-0,12	-0,05	-0,19*	-0,19*	-0,17*	-0,21**	-0,16*	-
15. Mokymų reikalingumas	0,97	-0,48**	-0,4**	-0,5**	-0,49**	-0,16	-0,31	-0,13	-0,29**	-0,19*	-0,23**	-0,31**	-0,23**	0,68**

Pastaba. * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$.

15 lentelė. Homofobiškumo prognoziniai veiksniai.

Nepriklausomi kintamieji	Priklausomas kintamasis					95 % PI	
	Homofobiškumas		<i>F</i>	<i>p</i>	<i>R</i> ²	AR	VR
	<i>Beta</i> (β)	<i>p</i>					
Amžius	0,04	0,581	10,56	<0,001	0,21	-0,64	1,14
Lytis	-0,20	0,014				-12,85	-1,48
Ižūlumas	0,06	0,402				-0,14	0,35
Piktybiškumas	0,31	<0,001				0,27	0,79

Pastaba. Statistiškai reikšmingi rezultatai pažymėti paryškintu šriftu. PI – pasikliautinis intervalas; AR – apatinė riba; VR – viršutinė riba.

Modelyje statistiškai reikšmingai prognozuojantys homofobiją yra lyties ($\beta = -0,20$; $p = 0,014$) bei piktybiškumo ($\beta = 0,31$; $p < 0,001$) kintamieji. Tai reiškia, kad piktybiškumas bei tyrimo dalyvių lytis yra reikšmingi prognozuojant asmens neigiamą požiūrį į homoseksualius asmenis.

4. REZULTATŲ APTARIMAS

Šiame tyrime siekėme nustatyti, kokios yra nuostatų į homoseksualumą bei psichopatijos bruožų sąsajos. Gauti rezultatai parodo, jog ryšys tarp studentų tam tikrų psichopatijos bruožų ir homofobijos yra reikšmingas, nors ir nestiprus. Daugelio tyrimų metu nustatyta psichopatiškumo sąsaja su tam tikromis išankstinėmis nuostatomis mažumų atžvilgiu (Jonason et al., 2020; Koehn et al., 2019; Gluck et al., 2020; Moss & O'Connor, 2020; Anderson & Cheers, 2020). Todėl galima galvoti, kad asmenys su psichopatijos bruožais turi neigiamas nuomones ir apie homoseksualius asmenis. Pavyzdžiui, Free (2017) savo tęstiniame tyrime nustatė, jog psichopatija prognozuoja homofobines pašaipas. Sąsaja tarp psichopatijos ir homofobiškumo patvirtino ir tyrimai, kuriuose analizuoti ryšiai su „tamsiosios triados“ asmenybės bruožais (John et al., 2022; Kay & Dimakis, 2024). Free (2017)

Egzistuoja ir tyrimų su prieštaraujančiais rezultatais. Moor su kolegomis (2019) nagrinėdami ryšį tarp psichopatijos ir neigiamo požiūrio į homoseksualius žmones, nustatė, kad didesnis psichopatijos lygis buvo susijęs su mažiau neigiamomis nuostatomis. Kitaip tariant, individai surinkę didesnius psichopatijos balus, buvo linkę turėti labiau teigiamą požiūrį į homoseksualius asmenis. Taip pat kontroliuojant ir atsižvelgus į kitus tyrimo kintamuosius, Moor ir bendraautorių (2019) regresijos modelis parodė, kad psichopatija prognozuoja teigiamą požiūrį į neheteroseksualius individus.

Savo tyrime Nagoshi su kolegomis (2008) nustatė, jog vyrai buvo labiau homofobiški nei moterys. Vienas iš pasiūlytų tokios rezultato paaiškinimų – seksualinė orientacija yra mažiau svarbi moterų lyties tapatybei nei vyrų. Poteat ir Espelage (2007) gavo panašius rezultatus – moterų neigiami nusistatymai homoseksualių asmenų atžvilgiu buvo mažiau išreikšti nei vyrų.

Kalbant apie psichopatijos bruožų skirtumą tarp lyčių, dabartiniame tyrime rasti reikšmingi skirtumai. Vyrų surinko aukštesnius balus nei moterys įžūlumo, piktybiškumo subskalėse. Bendros skalės įverčio balai taip pat buvo aukštesni vyrų imtyje. Lyginant su kitų tyrimų rezultatais galima išvelgti ir panašumų, ir skirtumų. Pavyzdžiui, Poy ir kolegų (2014) tyrime moterų įverčiai buvo mažesni įžūlumo ir piktybiškumo subskalėse ir taip pat neslopino subskalėje. Apskritai tyrimai rodo, kad vyrai surenka daugiau balų vertinant psichopatiją (įvairiais instrumentais) nei moterys (Spormann et al., 2023). Iš tiesų daugumoje tyrimų psichopatijos tema pagrįde yra tiriami vyrai ir anksčiau buvo manoma, kad pagrindines ypatybes ir elgesio išraiškas tiesiog galima perkelti moterims (Rogstad & Rogers, 2008). Taigi lyčių skirtumams nebuvo skiriama daug dėmesio (Wynn et al., 2012). Psichopatijos atsiradimą gali lemti genetiniai faktoriai (Raine et al., 2010), tačiau įtakos turi ir socialinės aplinkos poveikis, todėl siūloma, kad pagrindinės psichopatijos priežastys gali skirtis tarp vyrų ir moterų (Blonigen et al., 2005). Egzistuoja tyrimų nurodančių, kad psichopatija moterims

pasireiškia rečiau, tačiau diskutuojama, kad skirtumas atsiranda dėl labiau vyrams pritaikytų diagnostikos priemonių ir terminologijos (Wynn et al., 2012).

Egzistuoja mažai tyrimų siekiančių išsiaiškinti ryšį tarp psichopatijos ir homofobijos, o tokių sąsajų ieškojusių tyrimų pasitelkiant tris triarchinio psichopatijos modelio bruožus nepavyko surasti. Visgi galima pabandyti aptarti šiuos bruožus atskirai, išskiriant jiems priskiriamas savybes ir paanalizuoti atliktus tyrimus apie neigiamas nuostatas homoseksualių individų atžvilgiu.

Patrick ir kolegos (2009) kalbėdami apie įžūlumą turi omenyje rizikingą elgesį, polinkį dominuoti prieš kitus, atsparumą stresui, aukštą pasitikėjimą savimi, emocinį atsparumą, bebaimiškumą. Poteat ir bendraautorai (2007) nustatė, jog polinkis dominuoti socialinėse aplinkose gali prognozuoti polinkį turėti išankstinius nusistatymus prieš mažumos grupes. Panašūs rezultatai gauti ir Lal ir Garg (2020) tyrime: socialinis dominavimas buvo teigiamai susijęs su homofobija. Tikėtina, kad ryšys tarp įžūlumo ir homofobijos nėra tiesioginis, o labiau nupasakoja kaip šis bruožas sąveikauja su jau egzistuojančiais asmens įsitikinimais, vertybėmis ir socialiniu kontekstu.

Asmeniui su išreikštais piktybiškumo bruožais yra būdingas agresyvumas, empatijos trūkumas, artimo ryšio su kitais stoka, susijaudinimo siekimas, polinkis išnaudoti kitus, žiaurumas (Patrick et al., 2009). Be to, gali pasireikšti bendravimo įgūdžių problemos, panieka kitiems žmonėms (Eisenbarth et al., 2021). Anot Lal ir Garg (2020) agresija, pyktis (fizinis ir žodinis) yra susiję su homofobija. Bernat su kolegomis (2001) atliko laboratorinį tyrimą, kuriame vyrai žiūrėjo erotinį vaizdo įrašą, kuris vaizdavo homoseksualius asmenis ir buvo nustatyta, jog tyrimo dalyviai su labiau išreikštu neigiamu požiūriu į gėjus kartu rodė ir didesnę agresyvumą. Petrović ir kiti (2020) taip pat nustatė teigiamą ryšį tarp homofobijos ir agresyvumo. Kalbant apie empatiją, Johnson, Brems bei Alford-Keating (1997) nurodo, jog didesnis empatijos lygis yra susijęs su žemesniu homofobijos lygiu.

Neslopinimas atspindi neatsakingumą, tendenciją į impulsyvų elgesį, priešišumą, silpnus savireguliacijos gebėjimus, sunkumą kontroliuoti neigiamas emocijas (Patrick et al., 2009). Su homofobija yra susijęs priešišumas (Bernat et al., 2001). Tikėtina, kad neslopinimas gali sustiprinti ir išankstines neigiamas nuostatas ir diskriminacinį elgesį. Pasitelkiant intervencijas, kuriomis siekiama pagerinti impulsų kontrolę, emocijų reguliavimą ir panašiai, galima sušvelninti šio psichopatijos bruožo vaidmenį.

Reiktų paminėti, jog vienas iš tyrimo trūkumų galėtų būti naudotos savistatos vertinimo priemonės, kurios dėl tyrimo dalyvių šališkumo, galėtų iškreipti rezultatus. Nosek ir Smith (2007) teigia, kad pasikliauti vien tokiais instrumentais gali neužtekti norint užfiksuoti žmonių požiūrius. Panašiai yra ir su psichopatijos vertinimu: tiriant šį konstruktą ekspllicitiniais instrumentais gali pasireikšti socialinis pageidaujumas, manipuliavimas atsakymais (Knack et al., 2021).

Atlikto tyrimo imtyje yra studentai, todėl negalima daryti generalizacijų bendrai populiacijai. Derėtų prisiminti itin mažą respondentų vyrų grupę. Jeigu būtų daugiau vyrų, galimai būtų tikslesni ir patikimesni palyginimai. Nors imties dydis nebuvo mažas ($N = 168$), tačiau didesnė imtis turėtų daugiau statistinės galios analizėje ir leistų gauti tikslesnius rezultatus.

Atsižvelgiant į tyrimo rezultatus, studentų tarpe jaučiamas žinių bei mokymų trūkumas apie homoseksualių asmenų ypatumus. Todėl svarbu šviesti visuomenę šiais klausimais ir rengti seminarus, kuriuose mokoma apie LGBTQ+ bendruomenei būdingas charakteristikas, homofobijos žalingą poveikį. Taip pat turėtų būti kuriamos edukacinės programos atliepančios psichopatijos bruožų ir neigiamų nuostatų ryšį. Tai būtų galima įgyvendinti bendradarbiaujant su psichologais, sociologais, pedagogais bei su LGBTQ+ organizacijomis. Be to, gali būti kuriamos specialios programos – paramos sistemos LGBTQ+ studentams, kurie gali būti diskriminuojami. Universitetai galėtų pasitelkti šias programas, kad galėtų labiau užtikrinti studentų gerovę. Svarbu tęsti tyrimus, skirtus išsiaiškinti, kokie būtent žmonės yra labiau linkę turėti neigiamas nuostatas mažumų grupių atžvilgiu. Psichopatijos bruožų ir požiūrių į homoseksualumą ištyrimas gali padėti suprasti psichologinius išankstinių nuostatų ir diskriminacinio elgesio pagrindus. Tuomet gali būti plėtojamos intervencijos, labiau pritaikomos konkrečioms grupėms ar asmenims, kuriems labiau tikėtina, kad susiformuos ir toliau laikysis išankstiniai nusistatymai. Darbo medžiaga galėtų būti naudojama norint užtikrinti LGBTQ+ priklausančių universiteto darbuotojų ir studentų gerovę ir išvengti diskriminacijos jų atžvilgiu.

IŠVADOS

1. Studentų nuostatos į homoseksualumą buvo teigiamai statistiškai reikšmingai susiję su jų psichopatijos bruožais – įžūlumu bei piktybiškumu.
2. Studentai vyrai turėjo labiau neigiamas nuostatas į homoseksualumą.
3. Studentai vyrai turėjo labiau išreikštus du iš trijų psichopatijos bruožus: įžūlumą bei piktybiškumą.
4. Didesnį studentų homofobiškumą prognozuoja vyriška lytis bei psichopatijos piktybiškumo bruožas (regresijos modelį sudarė amžius, lytis psichopatijos bruožai: įžūlumas ir piktybiškumas).

LITERATŪRA

- Ališauskienė, M., Pocė, G., & Tereškinas, A. (2023). Inclusive and Safe Environment for LGBTI+ in Lithuanian Universities? Reflecting Realities and Challenges. *Filosofija. Sociologija*, 34(2). <https://doi.org/10.6001/fil-soc.2023.34.2.4>
- Aminu, I. M., & Shariff, M. N. M. (2014). Strategic orientation, access to finance, business environment and SMEs performance in Nigeria: Data screening and preliminary analysis. *European Journal of Business and Management*, 6(35), 124-132. Prieiga internetu: https://www.researchgate.net/publication/347691618_Strategic_Orientation_Access_to_Finance_Business_Environment_and_SMEs_Performance_in_Nigeria_Data_Screening_and_Preliminary_Analysis
- Amodeo, A. L., Esposito, C., Bochicchio, V., Valerio, P., Vitelli, R., Bacchini, D., & Scandurra, C. (2018). Parenting desire and minority stress in lesbians and gay men: A mediation framework. *International journal of environmental research and public health*, 15(10), 2318. <https://doi.org/10.3390/ijerph15102318>
- Anand, P. V. (2016). Attitude towards homosexuality: A survey based study. *Journal of Psychosocial Research*, 11(1), 157. Prieiga internetu: <https://web.p.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=0&sid=9c429c58-5a89-41b3-95da-d7b7ad2efc2d%40redis>
- Anderson, J., & Cheers, C. (2018). Does the dark triad predict prejudice?: The role of machiavellianism, psychopathy, and narcissism in explaining negativity toward asylum seekers. *Australian Psychologist*, 53(3), 271-281. <https://doi.org/10.1111/ap.12283>
- Bailey, B. A. (2010). Partner violence during pregnancy: prevalence, effects, screening, and management. *International journal of women's health*, 183-197. <https://doi.org/10.2147/ijwh.s8632>
- Baltrušaitytė I, Januškevičiūtė L. LGBTQIA + sąvokų žodynėlis. 2023.
- Bender, S. C. (2016). Heterosexism and homophobia. *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Gender and Sexuality Studies*, 1-2. <https://doi.org/10.1002/9781118663219.wbegss291>
- Bernat, J. A., Calhoun, K. S., Adams, H. E., & Zeichner, A. (2001). Homophobia and physical aggression toward homosexual and heterosexual individuals. *Journal of Abnormal Psychology*, 110(1), 179. <https://doi.org/10.1037/0021-843X.110.1.179>

- Blonigen, D. M., Hicks, B. M., Krueger, R. F., Patrick, C. J., & Iacono, W. G. (2005). Psychopathic personality traits: Heritability and genetic overlap with internalizing and externalizing psychopathology. *Psychological medicine*, 35(5), 637-648. <https://doi.org/10.1017/S0033291704004180>
- Breakwell, G. M., & Jaspal, R. (2022). Coming out, distress and identity threat in gay men in the UK. *Sexuality Research and Social Policy*, 1-12. <https://doi.org/10.1007/s13178-021-00608-4>
- Brent Donnellan, M., & Alexandra Burt, S. (2016). A further evaluation of the triarchic conceptualization of psychopathy in college students. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 38, 172-182. <https://doi.org/10.1007/s10862-015-9512-z>
- Brown, M. J., & Henriquez, E. (2008). Socio-demographic predictors of attitudes towards gays and lesbians. *Individual Differences Research*, 6(3). Prieiga internetu: <https://web.p.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=bf2e7ca5-5886-4725-8eb2-526a13726bd3%40redis>
- Carroll, J. S., Nelson, D. A., Yorgason, J. B., Harper, J. M., Ashton, R. H., & Jensen, A. C. (2010). Relational aggression in marriage. *Aggressive Behavior*, 36(5), 315-329. <https://doi.org/10.1002/ab.20349>
- Chandler, D., & Munday, R. (2011). *A dictionary of media and communication*. OUP Oxford.
- Ciocca, G., Capuano, N., Tuziak, B., Mollaioli, D., Limoncin, E., Valsecchi, D., ... & Jannini, E. A. (2015). Italian validation of homophobia scale (HS). *Sexual medicine*, 3(3), 213-218. <https://doi.org/10.1002/sm2.68>
- Cohen, J. (1992). A power primer. *Psychological Bulletin*, 112(1), 155-159. <https://doi.org/10.1037/14805-018>
- Cook-Daniels, L. (1997). Lesbian, gay male, bisexual and transgendered elders: Elder abuse and neglect issues. *Journal of Elder Abuse & Neglect*, 9(2), 35-49. https://doi.org/10.1300/J084v09n02_04
- Cooke, D. J., & Michie, C. (2001). Refining the construct of psychopathy: towards a hierarchical model. *Psychological assessment*, 13(2), 171. <https://doi.org/10.1037/1040-3590.13.2.171>
- Cooke, D. J., Hart, S. D., Logan, C., & Michie, C. (2012). Explicating the construct of psychopathy: Development and validation of a conceptual model, the Comprehensive Assessment of Psychopathic Personality (CAPP). *International Journal of Forensic Mental Health*, 11(4), 242-252. <https://doi.org/10.1080/14999013.2012.746759>
- Čekanavičius, V., & Murauskas, G. (2014). Taikomoji regresinė analizė socialiniuose tyrimuose. *Vilniaus universiteto leidykla*, 33-38.

- Drescher, J. (2015). Out of DSM: Depathologizing homosexuality. *Behavioral sciences*, 5(4), 565-575. <https://doi.org/10.3390%2Fbs5040565>
- Fyfe, B. (1983). "Homophobia" or homosexual bias reconsidered. *Archives of Sexual Behavior*, 12, 549-554. <https://doi.org/10.1007/BF01542216>
- Forouzan, E., & Cooke, D. J. (2005). Figuring out la femme fatale: Conceptual and assessment issues concerning psychopathy in females. *Behavioral Sciences & the Law*, 23(6), 765-778. <https://doi.org/10.1002/bsl.669>
- Free, A. (2017). *Longitudinal associations between psychopathy, bullying, homophobic taunting, and sexual harassment in adolescence* (Doctoral dissertation, Université d'Ottawa/University of Ottawa). <http://dx.doi.org/10.20381/ruor-20269>
- Frėjutė-Rakauskienė, K., & Grumodas, K. (2024). Visuomenės nuostatos įvairių socialinių, etninių, religinių ir migrantų grupių atžvilgiu Lietuvoje. LSMC Sociologijos institutas; Diversity Development Group. Prieiga internetu: <https://www.diversitygroup.lt/wp-content/uploads/2024/03/Visuomene%CC%87s-nuostatos-2023.pdf>
- Gluck, M., Heesacker, M., & Choi, H. D. (2020). How much of the dark triad is accounted for by sexism?. *Personality and Individual Differences*, 154, 109728. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2019.109728>
- Haddock, G., Zanna, M. P., & Esses, V. M. (1993). Assessing the structure of prejudicial attitudes: The case of attitudes toward homosexuals. *Journal of personality and social psychology*, 65(6), 1105. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.65.6.1105>
- Hamilton, L. (2007). Trading on heterosexuality: College women's gender strategies and homophobia. *Gender & Society*, 21(2), 145-172. <https://doi.org/10.1177/0891243206297604>
- Hare, R. D. (1980). A research scale for the assessment of psychopathy in criminal populations. *Personality and Individual Differences*, 1(2), 111-119. [https://doi.org/10.1016/0191-8869\(80\)90028-8](https://doi.org/10.1016/0191-8869(80)90028-8)
- Hare, R. D. (2003). Psychopathy checklist—revised. *Psychological assessment*. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/t01167-000>
- Hare, R. D., & Neumann, C. S. (2009). Psychopathy: Assessment and forensic implications. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 54(12), 791-802. <https://doi.org/10.1177/070674370905401202>

- Hare, R. D., Neumann, C. S., & Mokros, A. (2018). The PCL-R assessment of psychopathy: Development, properties, debates, and new directions. In C. J. Patrick (Ed.), *Handbook of psychopathy* (2nd ed., pp. 39–79). The Guilford Press.
- Herek, G. M., Gillis, J. R., & Cogan, J. C. (2009). Revised Internalized Homophobia Scale. *Journal of Counseling Psychology*. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/t10966-000>
- Yılmaz, D. V., Değirmenci, F., Aksoy, A., Buldum, A., & Aksu, A. (2022). University students' attitudes toward homophobia and related factors. *Clinical and Experimental Health Sciences*, 12(3), 582-586. <https://doi.org/10.33808/clinexphealthsci.923740>
- Jaspal, R., & Siraj, A. (2011). Perceptions of 'coming out' among British Muslim gay men. *Psychology & Sexuality*, 2(3), 183-197. <https://doi.org/10.1080/19419899.2010.526627>
- Jaspal, R., Lopes, B., & Rehman, Z. (2021). A structural equation model for predicting depressive symptomatology in Black, Asian and Minority Ethnic gay, lesbian and bisexual people in the UK. *Psychology & Sexuality*, 12(3), 217-234. <https://doi.org/10.1080/19419899.2019.1690560>
- John, J. M. Attitude towards homosexuality and Dark Triad personality traits among emerging adults. *International Journal of Research Publications and Reviews*, 3(12), 2481-2485. <https://doi.org/10.55248/gengpi.2022.31280b>
- Johnson, M. E., Brems, C., & Alford-Keating, P. (1997). Personality correlates of homophobia. *Journal of homosexuality*, 34(1), 57-69. https://doi.org/10.1300/J082v34n01_05
- Jonason, P. K., & Luoto, S. (2021). The dark side of the rainbow: Homosexuals and bisexuals have higher Dark Triad traits than heterosexuals. *Personality and Individual Differences*, 181, 111040. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2021.111040>
- Jonason, P. K., Underhill, D., & Navarrate, C. D. (2020). Understanding prejudice in terms of approach tendencies: The Dark Triad traits, sex differences, and political personality traits. *Personality and Individual Differences*, 153, 109617. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2019.109617>
- Kay, C. S., & Dimakis, S. (2024). Moral foundations partially explain the associations of Machiavellianism, grandiose narcissism, and psychopathy with homonegativity and transnegativity. *Journal of Homosexuality*, 71(3), 775-802. <https://doi.org/10.1080/00918369.2022.2132576>
- Kelley, S. E., Edens, J. F., Donnellan, M. B., Mowle, E. N., & Sörman, K. (2018). Self-and informant perceptions of psychopathic traits in relation to the triarchic model. *Journal of Personality*, 86(4), 738-751. <https://doi.org/10.1111/jopy.12354>

- Knack, N., Blais, J., Baglole, J. S., & Stevenson, A. (2021). Susceptibility of the Self-Report Psychopathy Scale (SRP 4) to response distortion and the utility of including validity indices to detect deception. *Psychological Assessment*, 33(12), 1181. <https://doi.org/10.1037/pas0001044>
- Koehn, M. A., Jonason, P. K., & Davis, M. D. (2019). A person-centered view of prejudice: The Big Five, Dark Triad, and prejudice. *Personality and Individual Differences*, 139, 313-316. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2018.11.038>
- Kriščiūnaitė, A. (2020) Diskriminacija dėl tautybės ir etninės kilmės. Žmogaus teisės Lietuvoje 2018-2019. Apžvalga. Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2020 Prieiga internetu: <https://hrmi.lt/wp-content/uploads/2024/02/Zmogaus-teises-Lietuvoje-2018-2019-Apzvalga.pdf>
- Labanauskas, L. (2019). Neapykantos nusikaltimų pažeidžiamų bendruomenių kokybinio tyrimo ataskaita. Prieiga internetu: https://vrm.lrv.lt/uploads/vrm/documents/files/LT_versija/Viesasis_saugumas/Pa%C5%BEid%C5%BEiam%C5%B3%20bendruomeni%C5%B3%20kokybinio%20tyrimo%20ataskaita.pdf
- Lal, R., & Garg, S. (2020). A study of homophobia in relation to personality, social desirability, aggression and social dominance among heterosexuals. *International Journal of Indian Psychology*, 8, e182-e182. <https://doi.org/10.25215/0804.182>
- Lievesley, R., Swaby, H., Harper, C. A., & Woodward, E. (2022). Primary health professionals' beliefs, experiences, and willingness to treat minor-attracted persons. *Archives of Sexual Behavior*, 51(2), 923-943. <https://doi.org/10.1007/s10508-021-02271-7>
- Lyonga, F. (2021). Shades of homophobia: A framework for analyzing negative attitudes toward homosexuality. *Journal of Homosexuality*, 68(10), 1664-1684. <https://doi.org/10.1080/00918369.2019.1702352>
- Loftus, J. (2001). America's liberalization in attitudes toward homosexuality, 1973 to 1998. *American Sociological Review*, 66(5), 762-782. <https://doi.org/10.1177/000312240106600507>
- Marques, P. B., Paulino, M., & Alho, L. (Eds.). (2021). Psychopathy and criminal behavior: Current trends and challenges. London, England: Elsevier.
- Martino, G. (2019). Relations among gender, religiosity, personality traits in homophobia. *Journal of Clinical & Developmental Psychology*, 1(2). <https://doi.org/10.6092/2612-4033/0110-2046>
- Marzetti, H., McDaid, L., & O'Connor, R. (2022). "Am I really alive?": Understanding the role of homophobia, biphobia and transphobia in young LGBT+ people's suicidal distress. *Social Science & Medicine*, 298, 114860. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2022.114860>

- Meyer, I. H. (2003). Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: conceptual issues and research evidence. *Psychological Bulletin*, *129*(5), 674. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0033-2909.129.5.674>
- Mikša, K., Guliakaitė, M., & Raskevičius, T. V. (2020). Neapykantos nusikaltimai ir neapykantos kalba: situacijos Lietuvoje apžvalga. Europos žmogaus teisių fondas. Prieiga internetu: <https://lt.efhr.eu/wp-content/uploads/2020/12/NEAPYKANTOS-NUSIKALTIMAI-IR-NEAPYKANTOS-KALBA-SITUACIJOS-LIETUVOJE-AP%C5%BDVALGA.pdf>
- Moor, L., Kapelles, T., Koc, Y., & Anderson, J. (2019). Predicting explicit and implicit attitudes towards gay men using the dual process model of prejudice and the dark tetrad. *Personality and Individual Differences*, *151*, 109486. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2019.06.029>
- Moss, J., & O'Connor, P. J. (2020). The Dark Triad traits predict authoritarian political correctness and alt-right attitudes. *Heliyon*, *6*(7). <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2020.e04453>
- Nagoshi, J. L., Adams, K. A., Terrell, H. K., Hill, E. D., Brzuzy, S., & Nagoshi, C. T. (2008). Gender differences in correlates of homophobia and transphobia. *Sex Roles*, *59*, 521-531. <https://doi.org/10.1007/s11199-008-9458-7>
- Nappa, M. R., Morelli, M., Bianchi, D., Baiocco, R., Cattellino, E., & Chirumbolo, A. (2019). The dark side of homophobic bullying: The moderating role of dark triad traits in the relationship between victim and perpetrator. *Rassegna di psicologia*, *36*(3), 17-32. <https://doi.org/10.13133/1974-4854/16714>
- Navickienė, Ž., & Miliūnė, K. (2020). Pareigūnų veiksmai neapykantos nusikaltimų atvejais ir prevencinė veikla užkardant neapykantos nusikaltimus: metodinė medžiaga kvalifikacijos tobulinimo programai. Prieiga internetu: <https://repository.mruni.eu/handle/007/16269>
- Normantaitė, K. (2017). Atsakas į neapykantos nusikaltimus: situacijos Lietuvoje apžvalga. Žmogaus teisių stebėjimo institutas Prieiga internetu: <https://hrmi.lt/atsakas-i-neapykantos-nusikaltimus-situacijos-lietuvoje-apzvalga-2017/>
- Norton, J. (1997). “Brain says you're a girl, but I think you're a sissy boy”: Cultural origins of transphobia. *International Journal of Sexuality and Gender Studies*, *2*, 139-164. <https://doi.org/10.1023/A:1026320611878>
- O'Donohue, W., & Caselles, C. E. (1993). Homophobia: Conceptual, definitional, and value issues. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, *15*, 177-195. <https://doi.org/10.1007/BF01371377>

- Parrott, D. J., & Zeichner, A. (2006). Effect of psychopathy on physical aggression toward gay and heterosexual men. *Journal of Interpersonal Violence*, 21(3), 390-410. <https://doi.org/10.1177/0886260505283153>
- Patel, S., Long, T. E., McCammon, S. L., & Wuensch, K. L. (1995). Personality and emotional correlates of self-reported antigay behaviors. *Journal of Interpersonal Violence*, 10(3), 354-366. <https://doi.org/10.1177/088626095010003008>
- Patrick, C. J. (2018). Psychopathy as Masked Pathology. In C. J. Patrick (Ed.), *Handbook of psychopathy*. (pp. 3-21). Guilford Publications.
- Patrick, C. J., & Zempolich, K. A. (1998). Emotion and aggression in the psychopathic personality. *Aggression and Violent Behavior*, 3(4), 303-338. [https://doi.org/10.1016/S1359-1789\(97\)00003-7](https://doi.org/10.1016/S1359-1789(97)00003-7)
- Patrick, C. J., Fowles, D. C., & Krueger, R. F. (2009). Triarchic conceptualization of psychopathy: Developmental origins of disinhibition, boldness, and meanness. *Development and psychopathology*, 21(3), 913-938. <https://doi.org/10.1017/S0954579409000492>
- Paulhus, D. L., & Williams, K. M. (2002). The dark triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality*, 36(6), 556-563. [https://doi.org/10.1016/S0092-6566\(02\)00505-6](https://doi.org/10.1016/S0092-6566(02)00505-6)
- Petrović, I., Goljović, N., Janjić, T., & Milević, K. (2020). Authoritarianism as a predictor of homophobia among students. *International Thematic Proceedia*, 269. [159.923.2-057.87:305-055.2/.3](https://doi.org/10.15123/2-057.87:305-055.2/.3)
- Poy, R., Segarra, P., Esteller, À., López, R., & Moltó, J. (2014). FFM description of the triarchic conceptualization of psychopathy in men and women. *Psychological Assessment*, 26(1), 69. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/a0034642>
- Potat, V. P., Espelage, D. L., & Green Jr, H. D. (2007). The socialization of dominance: peer group contextual effects on homophobic and dominance attitudes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 92(6), 1040. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0022-3514.92.6.1040>
- Poushter, J., & Kent, N. (2020). The global divide on homosexuality persists. *Pew Research Center*, 25. Prieiga internetu: <https://www.jstor.org/stable/resrep57611>
- Pralat, R. (2021). Sexual identities and reproductive orientations: Coming out as wanting (or not wanting) to have children. *Sexualities*, 24(1-2), 276-294. <https://doi.org/10.1177/1363460720926967>

- Raine, A., Lee, L., Yang, Y., & Colletti, P. (2010). Neurodevelopmental marker for limbic maldevelopment in antisocial personality disorder and psychopathy. *The British Journal of Psychiatry*, 197(3), 186-192. <https://doi.org/10.1192/bjp.bp.110.078485>
- Rogstad, J. E., & Rogers, R. (2008). Gender differences in contributions of emotion to psychopathy and antisocial personality disorder. *Clinical Psychology Review*, 28(8), 1472-1484. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2008.09.004>
- Schiffman, J. B., DeLucia-Waack, J. L., & Gerrity, D. A. (2006). An examination of the construct of homophobia: Prejudice or phobia?. *Journal of LGBT Issues in Counseling*, 1(1), 75-93. https://doi.org/10.1300/J462v01n01_06
- Sellbom, M., & Drislane, L. E. (2021). The classification of psychopathy. *Aggression and Violent Behavior*, 59, 101473. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2020.101473>
- Sellbom, M., Laurinavičius, A., Ustinavičiūtė, L., & Laurinaitytė, I. (2018). The Triarchic Psychopathy Measure: An examination in a Lithuanian inmate sample. *Psychological Assessment*, 30(7), e10. <https://doi.org/10.1037/pas0000603>
- Sellbom, M., Liggins, C., Laurinaitytė, I., & Cooke, D. J. (2021). Factor structure of the Comprehensive Assessment of Psychopathic Personality-Self-Report (CAPP-SR) in community and offender samples. *Psychological Assessment*, 33(10), 927. <https://doi.org/10.1037/pas0001029>
- Skeem, J. L., & Cooke, D. J. (2010). Is criminal behavior a central component of psychopathy? Conceptual directions for resolving the debate. *Psychological Assessment*, 22(2), 433. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/a0008512>
- Smith, K. T. (1971). Homophobia: A tentative personality profile. *Psychological Reports*, 29(3_suppl), 1091-1094. <https://doi.org/10.2466/pr0.1971.29.3f.1091>
- Spormann, S. S., Mokros, A., & Schneider, S. (2023). Structural differences in psychopathy between women and men: a latent modeling perspective. *Forensische Psychiatrie, Psychologie, Kriminologie*, 17(2), 174-188. <https://doi.org/10.1007/s11757-023-00765-9>
- Stoloff, K., Joska, J. A., Feast, D., De Swardt, G., Hugo, J., Struthers, H., ... & Rebe, K. (2013). A description of common mental disorders in men who have sex with men (MSM) referred for assessment and intervention at an MSM clinic in Cape Town, South Africa. *AIDS and Behavior*, 17, 77-81. <http://dx.doi.org/10.1007%2Fs10461-013-0430-3>

- Van den Akker, H., Van der Ploeg, R., & Scheepers, P. (2013). Disapproval of homosexuality: Comparative research on individual and national determinants of disapproval of homosexuality in 20 European countries. *International Journal of Public Opinion Research*, 25(1), 64-86. <https://doi.org/10.1093/ijpor/edr058>
- Weinberg, G. H. (1972). *Society and the healthy homosexual*. New York: St. Martin's Press.
- Wickham, R. E., Gutierrez, R., Giordano, B. L., Rostosky, S. S., & Riggle, E. D. (2021). Gender and generational differences in the internalized homophobia questionnaire: an alignment IRT analysis. *Assessment*, 28(4), 1159-1172. <https://doi.org/10.1177/1073191119893010>
- Wynn, R., Høiseth, M. H., & Pettersen, G. (2012). Psychopathy in women: theoretical and clinical perspectives. *International Journal of Women's Health*, 257-263. <https://doi.org/10.2147/IJWH.S25518>
- Wright, L. W., Adams, H. E., & Bernat, J. (1999). Development and validation of the Homophobia Scale. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 21, 337-347. <https://doi.org/10.1023/A:1022172816258>

PRIEDAI

1 priedas. Homofobijos skalės faktorinės analizės rezultatai

HS teiginys	Faktorių svoriai		
	1	2	3
18 teiginys	0,77	0,12	0,14
1 teiginys (R)	0,74	0,26	0,2
8 teiginys	0,74	0,31	0,11
7 teiginys	0,74	0,13	0,14
16 teiginys	0,73	0,28	0,21
5 teiginys (R)	0,73	0,2	0,44
3 teiginys	0,71	0,35	
21 teiginys (R)	0,71	0,29	0,33
22 teiginys	0,68	0,31	0,16
12 teiginys (R)	0,68	0,45	0,2
2 teiginys (R)	0,63	0,07	0,31
10 teiginys	0,61	0,32	0,15
20 teiginys	0,58	0,3	
11 teiginys	0,53	0,31	0,26
17 teiginys (R)	0,16	0,84	
9 teiginys (R)	0,19	0,68	0,35
6 teiginys (R)	0,45	0,62	0,29
4 teiginys (R)	0,39	0,61	0,31
13 teiginys (R)	0,31	0,59	0,16
23 teiginys (R)	0,33	0,53	0,34
19 teiginys (R)	0,36	0,24	0,76
25 teiginys (R)	0,37	0,13	0,73
24 teiginys (R)	-0,17		0,64
14 teiginys (R)	0,37	0,22	0,59
15 teiginys(R)	0,32	0,29	0,56

Pastaba. N = 168. Atlikta principinių komponentų faktorių analizė taikant Varimax sukinį. Paryškinti vieno faktoriaus svoriai virš 0,3. Apversti teiginiai žymimi (R).

2 priedas. Anketos klausimai ir stimulinė medžiaga tyrimo dalyviams.

I DALIS

Ar sutinkate dalyvauti tyrime?

- Taip
- Ne

II DALIS

Kiek Jums metų? (įrašykite) _____

Ar šiuo metu studijuojate? (jei esate akademinėse atostogose, žymėkite Taip):

- Taip
- Ne

Įrašykite studijų programą, kurioje mokotės: _____

Kokia Jūsų lytis?

- Vyras
- Moteris
- Kita _____ (įrašyti)

Jūsų šeiminei padėtis:

- Vedęs/Ištekėjusi
- Esu partnerystėje
- Nevedęs/Netekėjusi/Vienišas(-a)
- Išsiskyręs(-usi)
- Esu našlys(-ė)
- Kita _____ (įrašyti)

Kaip save identifikuojate seksualinės/romantinės orientacijos atžvilgiu?

- Esu heteroseksuali(-us)
- Esu biseksuali(-us)
- Esu homoseksuali(-us)
- Kita _____ (įrašyti)

III DALIS

Instrukcija: Toliau Jums bus pateikti tam tikri teiginiai, skirti įvertinti Jūsų mintis, jausmus ir elgesį, susijusį su homoseksualumo tematika. Tai nėra testas, todėl čia nėra teisingų ar neteisingų atsakymų.

Prašome Jūsų įvertinti teiginius skalėje, kurioje: 1 – visiškai sutinku, 2 – sutinku, 3 – nei sutinku, nei nesutinku, 4 – nesutinku, 5 – visiškai nesutinku.

(Homofobijos skalė – 25 teiginiai)

IV DALIS

Instrukcija: Žemiau yra pateikiami teiginiai, kuriais skirtingi žmonės gali apibūdinti save. Po kiekvienu teiginiu yra pateikiami keturi pasirinkimai, kurių reikšmės yra šios: 1 = teisingas, 2 = iš dalies teisingas, 3 = iš dalies neteisingas, 4 = neteisingas. Kiekvienam teiginiui pasirinkite geriausiai Jus apibūdinantį atsakymą. Primename, kad nėra nei teisingų, nei klaidingų atsakymų; tiesiog pasirinkite vieną, kuris geriausiai Jus apibūdina. Pažymėkite visus teiginius. Prašome pildyti greitai ir ilgai negalvoti apie kuri nors vieną teiginį.

(Triarchinės psichopatijos klausimynas – 58 teiginiai)

V DALIS

Instrukcija: Toliau prašome perskaityti situaciją ir įvertinti pateiktus teiginius nuo 1 iki 5, kur: 1 – visiškai sutinku, 2 – sutinku, 3 – nei sutinku, nei nesutinku, 4 – nesutinku, 5 – visiškai nesutinku.

I situacija: 25 metų moteris vieną vakarą eina namo iš darbo, kuomet ją netikėtai užpuola nežinomas asmuo. Užpuolikas, dėvėjęs kaukę, kelis kartus smogia moteriai ir tada pabėga iš įvykio vietos. Moteris patiria nedidelių sužalojimų, tačiau incidentas ją sukrečia.

Man gaila užpultos moters	1	2	3	4	5
Būčiau pasiruošęs/-usi teikti pagalbą tai moteriai	1	2	3	4	5
Užpulta moteris nusipelnė to, kas atsitiko	1	2	3	4	5
Manau, kad įvykdytas užpuolimas yra rimtas nusikaltimas	1	2	3	4	5

II situacija (tėsinys): Atlikus tolesnį tyrimą, paaiškėjo, kad anksčiau tą dieną ji dalyvavo „Pride“ renginyje, palaikydama LGBTQ+ asmenų teises. Įvertinkite pateiktus teiginius nuo 1 iki 5, kur: 1 – visiškai sutinku, 2 – sutinku, 3 – nei sutinku, nei nesutinku, 4 – nesutinku, 5 – visiškai nesutinku.

Man gaila užpultos moters	1	2	3	4	5
Būčiau pasiruošęs/-usi teikti pagalbą tai moteriai	1	2	3	4	5
Užpulta moteris nusipelnė to, kas atsitiko	1	2	3	4	5
Manau, kad įvykdytas užpuolimas yra rimtas nusikaltimas	1	2	3	4	5

III situacija (tęsinys): Vėliau sužinome, kad moteris yra atsiskleidusi lesbietė ir jau kelerius metus yra žinoma LGBTQ+ asmenų teisių gynėja. Įvertinkite pateiktus teiginius nuo 1 iki 5, kur: 1 – visiškai sutinku, 2 – sutinku, 3 – nei sutinku, nei nesutinku, 4 – nesutinku, 5 – visiškai nesutinku.

Man gaila užpultos moters	1	2	3	4	5
Būčiau pasiruošęs/-usi teikti pagalbą tai moteriai	1	2	3	4	5
Užpulta moteris nusipelnė to, kas atsitiko	1	2	3	4	5
Manau, kad įvykdytas užpuolimas yra rimtas nusikaltimas	1	2	3	4	5

VI DALIS

Instrukcija: Toliau mums svarbu paklausti, kokias Jūs turite žinias apie homoseksualius asmenis. Įvertinkite pateiktus klausimus nuo 1 iki 5, kur: 1 – visiškai netrūksta, 2 – netrūksta, 3 – nei netrūksta, nei trūksta, 4 – trūksta, 5 – labai trūksta.

Kiek Jums trūksta mokymų apie homoseksualių asmenų ypatumus?

1 2 3 4 5

Kiek Jums trūksta mokymų apie translyčių asmenų ypatumus?

1 2 3 4 5

Ar esate dalyvavę mokymuose apie LGBTQ+ bendruomenę?

- Taip
- Ne

Jeigu atsakėte Taip, kokio/-iomis tema/-omis buvo mokymai? _____ (įrašykite)

Instrukcija: įvertinkite teiginį nuo 1 iki 5, kur: 1 – labai nereikalinga, 2 – nereikalinga, 3 – nei nereikalinga, nei reikalinga, 4 – reikalinga, 5 – labai reikalinga.

Kiek Jums reikalinga dalyvauti mokymuose apie homoseksualius asmenis?

1 2 3 4 5

Ačiū už dalyvavimą!

3 priedas. Informuoto sutikimo forma.

Sveiki,

esu Vilniaus universiteto Teisės psichologijos magistrantūros II kurso studentė Saulė Čerlinskaitė. Šiuo metu rašau magistro baigiamąjį darbą apie studentų nuostatas į homoseksualius asmenis bei kaip jos siejasi su asmenybės bruožais.

Jei šiuo metu studijuojate, kviečiu užpildyti anketą, kuri yra anoniminė, o jos duomenys bus analizuojami ir pateikiami tik apibendrinti moksliniame darbe. Anketos pildymas užtruks 15-20 min.

Atminkite, kad bet kada galite nutraukti savo dalyvavimą tyrime, nenurodydami priežasties.

Jei turite klausimų arba norite sužinoti daugiau informacijos apie tyrimą, kreipkitės el. paštu: saule.cerlinskaite@fsf.stud.vu.lt

4 priedas. Asimetrijos ir eksceso koeficientai.

Asimetriškumo koeficientas turėjo svyruoti būti mažesnis negu 3, o eksceso koeficientas mažesnis nei 10. Paryškintų kintamųjų duomenys nebuvo pasiskirstę normaliai ir jiems taikyta neparametrinė statistika

Kintamieji	Asimetrija	Ekscesas
Homofobijos skalė	2,769	9,383
Triarchinės psichopatijos klausimynas	0,836	0,799
I situacija	3,971	23,787
II situacija	3,636	16,74
III situacija	3,228	12,28
Mokymų trūkumas	0,299	-1,061
Mokymų reikalingumas	0,248	-0,976